

MIEROVÁ ORGANIZÁCIA ČS. ARMÁDY A JEJ VÝVOJ NA SLOVENSKU (1918—1928)

MILOSLAV ČAPLOVIČ

ČAPLOVIČ, M.: The Peace Organization of the Czechoslovak Army and its Development in Slovakia 1918—1928. *Vojenská história*, 1, 1, 1997, pp 33 – 63, Bratislava.

The author of this scientific study solves difficult and in the Slovak military historiography not enough analyzed problematicy until now. In the chronological order he analyzes the beginnings of the Czechoslovak armed forces formation and its legislative preliminaries, the building of the most important institutions of the military administration and the higher military commands (1918—1919). The content focus of the study is the individual process of the Czechoslovak Army's unification (1920—1922) and its results in Slovakia. Then, he pays his attention to the dislocation changes as well as changes in the organizational construction of the Army, in military legislation and its numeral relations in the years 1923—1928.

Military History. Slovakia. Organization of the Czechoslovak Army Forces and their Development in Slovakia during 1918—1928.

Vytvorenie samostatného Česko-Slovenska 28. októbra 1918 bezprostredne súviselo s víťazstvom vojsk Dohody v prvej svetovej vojne. Vznikol štát, o ktorého vznik sa už v priebehu tejto vojny usilovali politické špičky ako českého, tak aj slovenského národa. Napriek tomu, že charakter prvej ČSR postupne nadobudol podobu unitárneho a centralistického štátu s jednoznačnou predominciou českého národa, prostredie pluralitnej demokracie umožnilo neporovnateľne priaznivejšie podmienky na národný, politický a kultúrny vývoj slovenského národa než polofeudálne Uhorsko. Prvé desaťročie existencie ČSR tvorilo nielen dôležitú etapu v národnom a kultúrnom dozrievaní slovenskej spoločnosti, ale bolo aj kľúčovým obdobím formovania jeho ozbrojených síl na celkom nových ideových a organizačných pilieroch. To sa, pochopiteľne, priamo premietlo na teritórium Slovenska a v konečnom dôsledku viedlo k vytvoreniu jeho vojenskej identity.

* * *

Počiatky formovania **čs. armády (podľa dobového termínu čs. brannej moci)** prebiehali od vzniku republiky až do leta 1919 v zložitých medzinárodných a vnúropolitických podmienkach. Mimoriadna povojnová situácia, poznačená likvidáciou dôsledkov vojny a neustálymi pomermi, nedovoľovala prvej čs. politickej reprezentácii pomýšľať na podrobné a plánované organizovanie brannej moci. Svoju pozornosť musela upriamiť predovšetkým na vojenské zabezpečenie štátnej moci na celom území čs. štátu. Najväčší dôraz sa kládol na územie Slovenska, pohraničné oblasti českých krajín a spornú oblasť Tešínska.

Práve z tohto dôvodu sa čs. branná moc až do polovice roku 1919 budovala vo dvoch odlišných organizačných líniách. Na jednej strane boli niektoré organizačné prvky budovania armády poznačené improvizáciou podľa konkrétnej vojensko-politickej situácie, aká nastala hneď po vzniku republiky.

V českých krajinách dočasne zriadili vojenské inšpektoráty s právomocou divízyň veliteľstiev a na Slovensku vyššie veliteľské taktické zväzy — pešie brigády, divízie, skupiny. Taktiež sa na dôležitých komunikačných smeroch republiky zriadili železničné tratové a staničné veliteľstvá. Na druhej strane sa

do leta 1919 podarilo položiť prvé základy jej budúcej mierovej podoby, čo je vlastne predmetom aj tejto štúdie.¹⁾

Krátko po vzniku čs. parlamentu — Národného zhromaždenia (NZ), vymenovaní prvej vlády a zvolení prezidenta republiky, bolo 15. novembra 1918 (zároveň s ostatnými ministerstvami — pozn. M. Č.) zriadené **Ministerstvo národnej obrany** (ďalej MNO) v Prahe.²⁾ Jeho prvým ministrom sa stal národný socialista Václav Klobáček. O tri dni neskôr bola vyhlásená jeho dočasná organizácia. MNO predstavovalo najvyšší orgán vojenskej správy v sústave ústredných orgánov štátu a prostredníctvom ministra ho riadila vláda. K jeho hlavným kompetenciám patrilo: budovanie a organizovanie branných síl, evidencia a doplňovanie brannej moci po materiálnej a personálnej stránke, organizácia riadenia a kontrola činnosti vyšších veliteľstiev, vojenských útvarov, úradov a zariadení, problematika bojovej pripravenosti branných síl, dislokácia, ubytovanie armády a i.

Prezident republiky, ktorým sa po dohode politických subjektov jednoznačne stal Tomáš Garrigue Masaryk, bol **najvyšším veliteľom čs. brannej moci**. Toto jeho postavenie vyplývalo z čs. ústavy, ktorá ho oprávňovala prijímať i vydávať zásadné rozhodnutia vo vojenských otázkach.³⁾ Česko-slovenská vláda prevzala pôvodné vojenské členenie rakúsko-uhorskej monarchie na doplňovacie okresy, systém náhradných telies a veliteľstiev — prispôsobený novým mocenským a teritoriálnym podmienkam a takticé prevažnú časť základných branných predpisov bývalej cisárskej a kráľovskej (ďalej c. a k.) armády.

V prvej etape budovania ozbrojených síl sa MNO v súčinnosti s dočasnými vyššími veliteľstvami (najmä Hlavným veliteľstvom čs. brannej moci — pozn. M. Č.) zameralo na stmelenie čs. domáceho vojska, teda všetkých vojenských jednotiek, ktoré sa nachádzali na území štátu.⁴⁾ Na spl-

¹Podrobnejšie o zložitej dvojkoľajnosti počiatočného formovania čs. brannej moci (október 1918—júl 1919) pozri: Deset let Československé republiky. Svazek první. Praha 1928, s. 120—123. KOHOUTEK, J.—KROPÁČEK, V.—HLADÍK, M.: Vojsko v republice Československé. Praha, Státní nakladatelství 1933, s. 31—38. Naše armáda. Vznik — vývoj — současnost. Praha, Svaz čs. důstojnictva 1934, s. 80—82. Dvacet let československé armády v osvobozeném státě. Praha, Orbis 1938, s. 119—134. SANDER, R.: Organizační a dislokační vývoj Československé armády v letech 1918—1939. In: Sborník archivních prací 1, roč. 35. Praha, Panorama 1985, s. 4—10. Kol. autorov: Vojenské dějiny Československa (1918—1939), III. díl. Praha, Naše vojsko 1987, s. 24—76. POKORNÁ, A.—HOFMAN, P.—STEHLÍK, E.: Československá armáda 1918—1938. Praha, Impulz 1991, s. 12—25. HRONSKÝ, M.—KRIVÁ, A.—ČAPLOVIČ, M.: Vojenské dějiny Slovenska 1914—1939, IV. zv. Bratislava, MO SR 1996, s. 91—129, 134—138.

²Zákon Národného zhromaždenia (NZ) č. 2/1918 Zb.

³Dočasná ústava ČSR č. 37/1918 Zb., v znení zákona č. 271/1919 Zb., § 10 b. Ústavná listina č. 121/1920 Zb., 64. Na zabezpečenie vojenských záležitostí patriacich do pôsobnosti prezidenta republiky, bola zriadená Vojenská kancelária prezidenta republiky (VKPR), ktorá nemala vlastnú rozhodovaciu právomoc. Prezidentovi slúžila (de facto) ako pomocný a poradný orgán. (Zákon NZ č. 654/1919 Zb. o zriadení VKPR).

Poslanie všeobecnej kontroly nad budovaním čs. brannej moci — v súvislosti so zrušením funkcie najvyššieho správcu čs. vojsk — plnil od 1. januára 1919 generálny inšpektorát čs. brannej moci na čele s generálnym inšpektorom. (Věcný věstník MNO, čl. 1/1919). Funkcia generálneho inšpektora bola k 1. januáru 1925 zrušená a s pozmenením názvom opäť obnovená 14. septembra 1927.

⁴Čs. domáce vojsko krátko po prevrate pozostávalo z náhradných vojenských formácií: práporov peších a streleckých plukov, práporov horských strelcov (po česky myslivcov), dragúnskych (jazdeckých) eskadron, hulánskej švadrony (lahké jazdeckto) a jazdeckého streleckého pluku, batérií ťažkých, ľahkých a horských delostreleckých plukov, telegrafného pluku, zákopníckych (ženijných) a vozatajských práporov, leteckej stotiny, zdravotníckych a proviantných oddielov, automobilového oddielu a niekoľkých ďalších menších technických jednotiek, ktoré sa v Česko-Slovensku postupne formovali z bývalých rakúsko-uhorských telies. (VHA Praha, MNO — Prezídium 1918—1923, kr. č. 69, sign. 44/1). K čs. domácejmu vojsku patrili aj dobrovoľnícke jednotky, ktoré sa budovali bezprostredne po vzniku republiky.

Druhou, oveľa významnejšou a zároveň aj najpočetnejšou zložkou, ktorá sa mala stať kostrou čs. mierovej armády, bolo čs. zahraničné vojsko — ruské, talianske a francúzske légie. Po vzniku republiky sa však stále nachádzali ďaleko za jej hranicami. Podľa „Diagramu o účasti Čechoslováků ve světové válce po boku náro-

nenie tohto cieľa vyšlo v novembri 1918 **nariadenie** č. 21/1918 Zb. „**O prísaha vojsk československých**“⁵⁾ a dočasný disciplinárny poriadok pre čs. domáce vojsko podľa vzoru disciplinárneho poriadku čs. zahraničného vojska – légií v Rusku.

Plán nového vojenského územného členenia republiky bol ďalšou naliehavou otázkou, ktorou sa velenie čs. brannej moci muselo zaoberať. Územná rôznorodosť podmienila zrušenie rakúsko-uhorského zborového systému. Bývalé zborové oblasti, predovšetkým na Morave, Sliezske a Slovensku zasahovali na teritórium cudzích štátov. A to bolo významným argumentom na presadenie návrhu, ktorý sa opieral o **zemské (čiže krajské) vojenské členenie ČSR na čele so zemskými vojenskými veliteľstvami** (ďalej ZVV), priamo podriadenými MNO. Ako prvé začalo už 28. októbra 1918 pracovať ZVV pre Čechy v Prahe. Prevezalo pražské rakúsko-uhorské veliteľstvo pre oblasť VIII. c. a k. zboru. ZVV pre Čechy malo spočiatku aj pôsobnosť Hlavného veliteľstva čs. brannej moci na domácom území a z tohto titulu zriadilo 9. novembra 1918 ZVV pre Moravu a Sliezske so sídlom v Brne. To nahradilo bývalé zborové veliteľstvá vo Viedni (II. c. a k. zbor) a v Krakove (I. c. a k. zbor), medzi ktoré boli Morava a Sliezske predtým rozdelené.

Na Slovensku vzniklo prvé ZVV 8. januára 1919 v Košiciach. Nahradilo bývalé c. a k. zborové veliteľstvá v Bratislave (č. V.) a v Košiciach (č. VI.). Na základe nariadenia Hlavného veliteľstva čs. brannej moci malo určenú pôsobnosť pre celú východnú časť republiky. Prislúchala mu právomoc nad všetkými vojenskými útvarmi dislokovanými na Slovensku, okrem operujúcich poľných jednotiek čs. zahraničného vojska z Talianska, ktoré kryli južnú časť územia Slovenska, vytýčenú dočasnou demarkačnou čiarou.⁶⁾ Zemské vojenské veliteľstvo v Košiciach realizovalo už v prvých mesiacoch roku 1919 viaceré opatrenia na utvorenie mierovej organizácie čs. armády na Slovensku. Na základe rozkazov a výnosov MNO sa ZVV v Košiciach zúčastňovalo na vytvorení vhodných podmienok, a tak sa už začiatkom apríla 1919 mohli na teritóriu Slovenska budovať delostrelecké pluky a muničné parky a zriadiť vojenskú políciu. V máji 1919 vyšiel výnos MNO o postavení ženijných stotín a plukov pre Slovensko. V Bratislave sa povedľa Prahy a Olomouca zriadil zemský delostrelecký inšpektorát.⁷⁾ V dôsledku konfliktu čs. armády a maďarskej červenej armády prešlo 10. júna 1919 košické ZVV do Žiliny.

Príchod **francúzskej vojenskej misie do Česko-Slovenska** bol jedným z najvýznamnejších medzníkov, ktorý na dlhé obdobie výrazne ovplyvnil vlastnú vnútornú výstavbu čs. brannej moci. O jej vyslaní rokoval už začiatkom novembra 1918 v Paríži prvý čs. minister zahraničných vecí Edvard Beneš⁸⁾. Tento zámer dostal konkrétnu podobu v zmluve medzi francúzskou a československou vládou z 20. januára 1919. Podľa predbežných zámerov mala misia, ktorú viedol generál Maurice C. J. Pellé, plniť iba poradnú funkciu ministra národnej obrany, čs. armády ako celku a zabezpečovať styk

dů Velké Dohody“ mali ruské légie 71 310 mužov, talianske 19 476 a francúzske 9957. (28. říjen, 16. 1. 1926).

Rovnako do počtu čs. vojska v zahraničí treba započítať aj 55 domobraneckých praporev v Taliansku. Formovali sa z bývalých rakúsko-uhorských vojnových zajatcov z radov Čechov a Slovákov, ktorých počet bol približne 57 000. (Národní politika, 16. 1. 1926).

⁵⁾Dňa 26. marca 1919 sa toto nariadenie upravilo zákonom NZ č. 169/1919 Zb.

⁶⁾Tieto operujúce útvary boli v priamej podriadenosti Hlavného veliteľstva čs. vojska na Slovensku so sídlom v Bratislave.

Názov Hlavné veliteľstvo čs. brannej moci sa používal ešte v druhej polovici roka 1919, napriek tomu, že už išlo o Hlavný štáb MNO.

⁷⁾SLUKA, V.: Československá armáda v datech I. (1918—1920). In: Historie a vojenství, roč. 1995, č. 5, s. 112—114.

⁸⁾POKORNÁ, A.—HOFMAN, P.—STEHLÍK, E.: Československá armáda, c. d., s. 20.

s francúzskym armádnym velením. Krátko po svojom etablovaní v ČSR sa však premenila na rozhodujúci činiteľ pri výstavbe čs. armády a túto funkciu plnila až do konca roka 1925. Francúzska vojenská misia sa skladala zo štyroch sekcií: I. organizačnej, II. spravodajskej, III. operačnej a výcvikovej, IV. dopravnej.⁹⁾ Jej riadiaci tlak smeroval do procesu postupného dotvárania organizačnej štruktúry MNO, budovania čs. vojenského školstva podľa francúzskeho vzoru¹⁰⁾. Ďalej realizovala vojenskú odbornú prípravu najvyššieho čs. veliteľsko-štábného zboru podľa najnovších poznatkov francúzskeho operačného umenia, stratégie a taktiky, ktoré priniesla prvá svetová vojna. Misii sa podarilo dosiahnuť aj to, aby do najvyššieho čs. armádneho velenia, funkcií zemských vojenských a divízných veliteľov a spočiatku najmä na Slovensku aj funkcií veliteľov brigád, peších plukov a delostreleckých oddielov, boli menovaní francúzski dôstojníci. Dňa 17. februára 1919 sa na základe československo-francúzskej dohody na vládnej úrovni stal generál M. C. J. Pellé prvým náčelníkom Hlavného štábu, ktorý vtedy de facto ešte neexistoval. Pellé zároveň vykonával funkciu zástupcu hlavného veliteľa vojsk Dohody, francúzskeho maršala Ferdinanda Focha v Česko-Slovensku.

Generál Pellé podal 28. februára 1919 návrh na dočasnú organizáciu čs. armády, ktorá počítala s postavením 8 peších divízií. Vtedy boli na splnenie tohto cieľa na území republiky k dispozícii 2 divízie talianskych légii, 1 divízia francúzskej légie a 5 zmiešaných brigád čs. domáceho vojska, čo v celkovom prepočte bolo takmer 6 nových divízií. Ich organizácia, výstroj a výzbroj boli však veľmi rôznorodé. Zostávalo teda doplniť prvých 6 divízií na plný stav, zosúladiť ich organizáciu a materiálne zabezpečenie, a zároveň postaviť ďalšie 2 divízie. Nové divízie mali mať po štyroch peších plukoch začlenených do dvoch peších brigád. Ďalej mal do zostavy divízie patriť aj jeden delostrelecký pluk.¹¹⁾ Pod francúzskym vplyvom, bez akejkoľvek možnosti nadviazania na predchádzajúcu rakúsko-uhorskú organizáciu, sa na celkom nových základoch začalo budovať čs. letectvo. Na území republiky vzniklo už roku 1918 niekoľko leteckých stotín, ktoré tvorili spolu Čs. vojenský letecký zbor. Na čele zboru bolo od januára 1919 veliteľstvo, ktoré riadil letecký referát Technického odboru MNO.¹²⁾

Takto stanovený organizačný program sa mal ukončiť do leta 1919. Lenže uprostred tohto intenzívneho úsilia o zdokonalenie čs. armády vo všetkých jej oblastiach vypukol koncom apríla 1919 na Slovensku ozbrojený konflikt s vojskom Maďarskej republiky rád, ktorý jej budovanie načas zastavil. Maďarská bolševická akcia na niekoľko mesiacov sústredila hlavnú pozornosť čs. politického vedenia a armádneho velenia na východnú polovicu republiky. Podpísaním čs.-maďarskej zmluvy o prímieri 1. júla 1919 sa uzavrelo začiatkové obdobie formovania čs. branných síl.

V máji 1919 vznikol zlúčením dovtedajšieho III. odboru MNO a Hlavného veliteľstva čs. vojsk na Slovensku **Hlavný štáb** (ďalej HŠ), ktorý mal v štruktúre MNO osobitné postavenie. Koncentrovala sa v ňom veliteľská pôsobnosť ministerstva. HŠ sa postupne pretransformoval do podoby výkonného, usmerňujúceho a študijného orgánu ministra vo

⁹⁾Bližšie: BRACHOVÁ, V.: Francouzská vojenská mise v Československu. In: Historie a vojenství, roč. 1967, č. 6, s. 883—909.

¹⁰⁾Pod francúzskym patronátom boli napríklad zriadené kurzy pre dôstojníkov pechoty, v marci 1919 vyšiel výnos MNO avizujúci zriadenie kurzu na výchovu dôstojníkov generálneho štábu. Kurz sa začal 1. septembra 1919. (Naše armáda. Vznik — vývoj — súčasnosť, c. d., s. 82—83).

¹¹⁾KOHOUTEK, J.—KROPÁČEK, V.—HLADÍK, M.: Vojsko v republike, c. d., s. 37. Dvacet let československé armády, c. d., s. 126.

¹²⁾VHA Praha, MNO — VKPR 1919—1938, kr. č. 17, č. j. 1. Presnejší pohľad na čs. vojenské letectvo v počiatkoch jeho budovania podáva „Stav leteckého sboru v míru. Platí pouze pro organizaci v době přechodní.“ (VHA Trnava, ZVV Bratislava 1919—1939, kr. č. 59, sign. 81, č. j. 4344/T. z 11. 2. 1919).

všetkých oblastiach súvisiacich so všeobecnou prípravou obrany čs. štátu ako v čase mieru, tak aj v čase brannej pohotovosti. Medzi jeho hlavné úlohy patrilo vydávanie organizačných a mobilizačných smerníc pre budovanie čs. brannej moci, operačných a spravodajských správ a riadenie jej výcviku. Okrem toho náčelník HŠ mal v čase brannej pohotovosti štátu vykonávať funkciu hlavného veliteľa armády.

Nová mierová situácia od začiatku druhej polovice roka 1919 umožnila, aby sa započatý plán výstavby čs. armády mohol naplno realizovať na nových organizačných základoch. Vojenská správa začala cielavedome zavádzať poriadok v organizácii vojenských útvarov, zjednodušovať a zjednocovať vnútornú činnosť vojskových telies. Vyššie jednotky boli redislokované do mierových posádok, prápory kombinovaných plukov odchádzali k svojim náhradným telesám. Veľmi zložitý problém však nastal s ubytovaním vojska, pretože po vzniku ČSR boli mnohé vojenské objekty bývalej armády monarchie zabraté na iné účely a nebola veľká nádej, že budú navrátené vojenskej správe. Preto sa musela časť finančných prostriedkov určených na vyzbrojenie a vystrojenie vojska využiť na postavenie nových provizórnych vojenských budov.¹³⁾

Vo vnútri armády sa však výrazne začala prejavovať nedisciplinovanosť, úpadok morálky, nevhôla mnohých vojakov vykonávať vojenskú službu, čo v konečnom dôsledku vyústilo do nerespektovania autority nadriadených dôstojníkov a poddôstojníkov. Najzreteľnejšie sa to prejavilo v časti náhradných telies pechoty a delostrelectva, ktoré boli na Slovensku. Na likvidáciu týchto neželaných javov sa v niektorých vojenských jednotkách použila dobová metóda ich dočasného premiestnenia (jún—september 1919) zo Slovenska do českých krajín.

Príchod čs. légii z Talianska (december 1918) a Francúzska (začiatok roka 1919), čs. domobraneckých práporov z Talianska (apríl—august 1919) do vlasti vyvolal v armáde ďalšie komplikácie. Ich organizácia a administratíva nebola jednotná, ale oveľa horšie bolo, že skupiny dôstojníkov-legionárov, dôstojníkov-domobrancov a dôstojníkov bývalej rakúsko-uhorskej armády sa vzájomne nerespektovali a ich rivalita často vyúsťovala do nenávisť a podozrievania. Preto si zodpovední politickí a vojenský predstavitelia čs. štátu osvojili názor členov francúzskej vojenskej misie, že jediným účinným riešením tohto stavu bude vzájomný konsenzus, spočívajúci v **postupnej unifikácii** (zlučovaní) **čs. domáceho a zahraničného vojska**.

Proces unifikácie bezprostredne súvisel aj s vyriešením základnej koncepcie, na ktorej sa mala čs. branná moc budovať. Už od samého vzniku republiky boli na túto otázku dva protikladné názory. Na jednej strane sa politické strany socialistickej orientácie na pôde čs. parlamentu dožadovali **vytvorenia miličnej armády**. Vychádzali z postoja nezanedbateľnej časti antimilitaristickej a pacifistickej naladenej verejnosti, v ktorej prevažovali ilúzie o trvalom zabezpečení mieru. Na druhej strane odborné vojenské kruhy a väčšina vládnej politickej reprezentácie presadzovali **vybudovanie pravidelnej armády**. Vojensko-politické udalosti, ktoré do leta 1919 sprevádzali zabezpečenie územnej celistvosti Česko-Slovenska, ako aj ustavičné spochybňovanie jeho hraníc susednými štátmi, dali však náležitú odpoveď na otázku, akým smerom sa má ďalej uberať vymedzenie branných potrieb republiky.

Realizácii projektu zjednotenia rôznorodých zložiek čs. ozbrojených síl predchádzali od druhej polovice roka 1919 rozsiahle prípravné opatrenia. Prvým sa postupne zrušili všetky dobrovoľnícke a nepravidelné útvary, a to aj napriek to-

¹³Naše armáda. Vznik — vývoj — súčasnosť, c. d., s. 82.

mu, že sa vyskytli tendencie niektoré z týchto jednotiek zachovať ako súčasť stálej armády.¹⁴⁾ Nahradili ich veliteľstvá troch novozriadených divízií.

Prípravné predunifikačné obdobie si vyžiadalo aj množstvo nových vojenských nariadení, predpisov, poriadkov a rozkazov. V prvej dekáde júla 1919 predložilo organizačné oddelenie HŠ **návrh mierovej dislokácie čs. brannej moci** a 18. júla rozkaz MNO na „postavenie delostreleckých plukov“. Dňa 27. júla 1919 bol vydaný dočasný disciplinárny poriadok a 1. augusta schválený nový rovnošatový predpis.¹⁵⁾ Okrem toho sa v priebehu leta 1919 začala aj postupná demobilizácia starších slúžiacich ročníkov.

Francúzskej vojenskej misii sa pre rezort MNO podarilo presadiť zvýšenie kvóty rozpočtových prostriedkov štátu na druhú polovicu roka 1919. Z celkového štátneho rozpočtu ČSR na tento rok vo výške 6,7 mld. Kč tak mala vojenská správa k dispozícii 3,9 mld. korún. Pre porovnanie: v rozpočte čs. štátu na rok 1920 bolo na rezort obrany vyčlenených iba necelých 10 percent. Na základe archívneho výskumu možno konštatovať, že druhá polovica roka 1919 bola pre polozenie základov mierovej čs. armády rozhodujúca.¹⁶⁾

Na jeseň 1919 sa v prípravnej etape na unifikáciu čs. brannej moci realizovali ďalšie rozhodujúce kroky. Dňa 1. októbra 1919 sa stanovilo pomenovanie dôstojníckych a generálskych hodností a o sedem dní neskôr bola schválená nová organizácia MNO, ktorá začala platiť 15. októbra 1919. V tomto mesiaci sa rozpustením divízie čs. légii z Francúzska a zlúčením jej celkov s už existujúcimi domácimi útvarmi dal ďalší podnet na urýchlenu unifikáciu. **MNO vydalo 10. októbra 1919 výnos, ktorý definitívne rozhodol o rozdelení územia republiky na štyri zemské vojenské obvody; tie sa ďalej mali členíť na 12 divízií (5 Čechy, 3 Morava, 3 Slovensko, 1 Podkarpatská Rus – pozn. M. Č.) a 24 brigádnych oblastí.** Výnosom sa zároveň upravovala aj kompetencia a organizácia zemských, divízií a brigádnych veliteľstiev.¹⁷⁾ Na jeho základe sa ZVV v Žiline s veliteľskou pôsobnosťou pre celú východnú polovicu republiky (Slovensko a Podkarpatskú Rus) 31. októbra 1919 zrušilo a už 25. októbra ho nahradilo ZVV pre Slovensko v Bratislave a ZVV pre Podkarpatskú Rus so sídlom v Užhorode.¹⁸⁾

V tomto období sa začali na základoch útvarov čs. domáceho vojska formovať aj niektoré nové zložky čs. brannej moci. Na dôležitých bodoch čs. hraníc zaujali postavenie hraničiarske prápory. Na severe Slovenska, kde bol z geografického hľadiska najčlenejšej terén, vznikli 2 horské brigády.¹⁹⁾ Čiastočné progresívne zmeny sa dosiahli v budovaní vojenského školstva. V Miloviciach vznikli inštrukčné školy pre pechotu a delostrelectvo, v Hraniciach na Morave bola zriadená dôstojnícka škola. Dňa 14. októbra 1919 vyšiel ministerský výnos rezortu obrany, ktorý avizoval zámer začať vyučovací proces na Válečnej škole od 1. októbra 1920. Výnos súčasne stanovil aj podmienky pri-

¹⁴Tieto tendencie sa napríklad prejavili v plukoch Stráže slobody a v Slovákkej brigáde. (SANDER, R.: Organizácia a dislokačný vývoj, c. d., s. 10).

¹⁵SLUKA, V.: Československá armáda v datech I. (1918—1920), c. d., s. 117—118.

¹⁶Kolektív: Vojenské dějiny Československa (1918—1939), c. d., s. 101.

¹⁷MNO č.j. 37. 420 org. z 10. 10. 1919. Program organizačnej výstavby 12 peších divízií, podriadených priamo ZVV, opäť pokročil, pretože ich kostry do konca roka 1919, hoci ešte neúplné, existovali. Ich číslovanie a dislokácia bola vtedy takáto: č. 1 Hradec Králové, č. 2 Plzeň, č. 3 Litoměřice, č. 4 Košice, č. 5 Opava, č. 6 Brno, č. 7 Praha, č. 8 Olomouc, č. 9 České Budějovice, č. 10 Užhorod, č. 11 Zvolen a č. 12 Trnava. (Dvacet let československé armády, c. d., s. 136).

¹⁸Hlavné veliteľstvo brannej moci č. j. 8.578 org. inten. z 29. 10. 1919 a č. j. 41.359 org. z 13. 10. 1919.

¹⁹Bližšie: „Horské formace. — Organizace a dislokace brigádnych velitelství u pěchoty. Dislokace hraničářských praporů.“ (VHA Praha, MNO — Prezídium 1918—1923, kr. č. 118, sign. 1131/3, č. j. 50.799/org.).

jata do školy, ktorá sa v medzivojnovej ČSR vyprofilovala na najprestížnejšiu vojenskú školskú ustanovizeň.

Na sklonku roka 1919 MNO prijalo konečné rozhodnutie, že najpočetnejšia časť čs. zahraničného vojska, armádný zbor čs. légii v Rusku, sa začne od februára 1920 prepravovať loďnými transportmi z ruského Vladivostoku do vlasti.²⁰⁾ Hlavný štáb MNO začal intenzívne práce na upresnení plánov možného použitia armády v prípade vnútorných nepokojov a príprave asistenčných plánov — čiže plánov na udržanie poriadku medzi obyvateľstvom. Menili sa vojenské posádky tam, kde sa zistilo, že vojaci sa veľmi zblížili s obyvateľstvom. **Dňa 21. decembra 1919 vyšiel organizačný výnos MNO, ktorý mal kľúčový význam pre ďalšiu výstavbu čs. armády.** Vzťahoval sa najmä na problematiku organizácie pechoty a jej začlenenia do divízných a brigádnych zväzov, ktorých číslovanie sa zároveň zmenilo.²¹⁾ Tento výnos taktiež riešil najdôležitejší problém — splynutie čs. domáceho a zahraničného vojska. Zámer vyjadrujúci vybudovanie jednotnej čs. armády potvrdili 31. decembra 1919 rozkazy prezidenta Masaryka a ministra národnej obrany Kľofáča. V rozkaze ministra sa okrem iného zdôrazňovalo, že od 1. januára 1920 sa branná moc stáva „jedním tělesem, ovládaným týmž duchem“. Na vojakov sa v rozkaze obracal s výzvou: „*Nechť není sporu mezi vámi ve snaze, aby budoucnost tohoto vojska byla stejně slavná jako minulost za hranicemi i v republice od převratu. Vlast však věří, že po tomto nejužším sbratření nepřestanete být tím, čím máte být republice: pevnou, demokratickou a nezlomnou národní obranou!*“²²⁾

Začiatkom roka 1920 nastal významný prelom v dovtedy provizórnom právnom vymedzení branných potrieb republiky. **Základom sa stalo prijatie Ústavy ČSR 29. februára**, v ktorej sa zakotvila povinnosť (hlava V., § 127 — pozn. M. Č.), že „*každý spůsobilý státní občan republiky Československé je povinen podrobiť se vojenskému výcviku a uposlechnouti výzvy k obraně státu*“.²³⁾ V spojitosti s koncepciou Čs. štátu ako národného štátu Čechov a Slovákov, vyvstala nevyhnutnosť rozhodnúť aj o tom, do akej miery sa bude povinnosť vojenskej služby vzťahovať na príslušníkov menšinových národností. Výsledok rozsiahlej rozpravy o tejto otázke na pôde parlamentu sa premietol v **brannom zákone č. 193/1920 Zb., schválenom 19. marca 1920** s účinnosťou od 9. apríla toho roku.²⁴⁾

Branný zákon, na ktorého znení mala nemalý vplyv francúzska vojenská misia, zaviedol podľa ústavnej listiny pre armádu oficiálny názov „Československá branná moc“, rozšíril a spresnil jej všeobecné ustanovenia a stal sa zákonným fundamentom pri budovaní unifíkovanej armády. Pri prerokúvaní tohto zákona v parlamente opäť rezonovala myšlienka na zavedenie brannej formy miličného typu. Preto sa s väčšou razantnosťou musela zdôvodňovať potreba pravidelnej armády. To nakoniec ukázala aj dôvodová správa k predkladanému zákonu, v ktorej sa o. i. uvádzalo, že „*pro naše spojení, jichž získání bude cílem naší zahraniční politiky, budeme mítí jen tehdy hodnotu, jestliže budeme disponovati hotovou stálou armádou*“.²⁵⁾ Opodstatnenie pravidelnej armády

²⁰Posledný transport ruských légii sa na cestu do Československa nalodil 2. septembra 1920.

²¹VHA Trnava, ZVV Bratislava 1919—1939, kr. č. 40, I. príloha k č. j. 700/org. Výnos MNO — GŠ č. j. 5.700/org. z 21. 12. 1919.

²²KALHOUS, R.: Budování armády. Praha, Melantrich 1936, s. 147—150.

²³Sborník pramenů k československým dějinám 1918—1938. Bratislava, VVPŠ 1991, s. 90.

²⁴Branný zákon sa za existencie prvej ČSR v súvislosti s meniacou sa zahraničnopolitickou situáciou v Európe a potrebami nových organizačných prvkov pri budovaní čs. brannej moci postupne šesť ráz novelizoval zákonmi č. 51 a 53/1927 Zb., č. 66/1932 Zb., č. 29 a 267/1934 Zb. a č. 26/1937 Zb.

²⁵PICHLÍK, K. a kol.: Československo a jeho armáda. Brno 1991, s. 23. Kolektív: Vojenské dějiny Československa (1918—1939), c. d., s. 103.

založenej na tzv. rámcovom systéme sa taktiež zdôvodňovalo strategickými reflexiami, vychádzajúcimi z geografickej polohy a zahraničnopolitického postavenia ČSR.

Branný zákon stanovil aj **úlohu čs. brannej moci**, ktorá spočívala v obrane celistvosti a slobody republiky proti vonkajšiemu nepriateľovi, spolupôsobení pri udržiavaní poriadku a bezpečnosti vnútri štátu a pomocných službách pri živelných katastrofách ohrozujúcich životy a majetok civilného obyvateľstva. V tomto zákone sa určila všeobecná branná povinnosť, ktorej v období mieru podliehali všetci čs. štátni občania od 20 do 50 rokov a dobrovoľníkom sa mohlo povoliť vykonávať brannú povinnosť od 17 rokov. V čase mobilizácie, resp. vo vojnovom stave, mal prezident republiky právomoc nariadiť predčasný odvod 18 a 19-ročných brancov. V tomto prípade podliehali čs. občania tzv. zvláštnej brannej povinnosti od 17 do 60 rokov.²⁶⁾ Splnenie brannej povinnosti patrilo medzi najvýznamnejšie predpoklady na zaradenie do štátnych a verejných služieb, či vykonávanie voliteľných občianskych funkcií.

Čs. armádu tvorili osoby v rôznom brannom pomere. Prvá skupina, ktorá vlastne bola jej kvalitatívnou zložkou, pozostávala z **vojakov z povolania**, prihlásených dobrovoľne do dlhodobej vojenskej služby. Do tejto skupiny patrili dôstojníci a generáli zaradení do jednotlivých hodnostných tried, vojenský gážisti, čiže rotmajstri mimo hodnostnej triedy a taktiež osoby v ďalšej činnej službe — ďalejslúžiaci vojaci, poddôstojníci, niekedy i dôstojníci. Druhú kvantitatívnu skupinu tvorili **vojaci prezenčnej služby** a príslušníci záloh.

Ustanovením branného zákona sa čs. branná moc delila podľa stupňa pohotovosti na aktívnu armádu (používal sa aj termín stále vojsko — pozn. M. Č.), I. a II. zálohu. **Úloha aktívnej armády** spočívala v príprave účinnej obrany štátu v čase mieru a súčasne tvorila základ pre formovanie vojnovkej armády. **I. záloha** mala v prípade konfliktu doplniť aktívnu armádu na vojnové počty a taktiež nahradiť straty živej sily. Tvorili ju záložníci do veku 40 rokov. **II. záloha** sa v čase vojny využívala na strážnu službu v zápolí, prípadne na nahradenie vzniknutých strát a pozostávala zo záložníkov od 41 do 50 rokov. Zákon č. 53/1927 Zb. tento systém doplnil o obnovenie tzv. náhradných záloh, ktoré tvorili vycvičení branci odvedení nad stanovený počet. Boli to záložníci, ktorí absolvovali skrátený vojenský výcvik z rodinných, sociálnych, alebo výrobných dôvodov.²⁷⁾

V zmysle branného zákona sa stanovila aj dĺžka trvania pravidelnej vojenskej prezenčnej (dnes základnej) služby, ktorá mala trvať 14 mesiacov, no v priebehu troch nasledujúcich rokov sa prechodne predlžovala na 2 roky. Počnúc nástupným termínom v roku 1924 sa skrátila na 18 mesiacov a v roku 1926 sa mala ustáliť na 14 mesiacov. Vtedy sa však na zásah velenia armády naďalej presadila 18-mesačná branná povinnosť.

Početný stav aktívnej (pravidelnej) armády bol osobitným zákonom č.196/1920 Zb. z 19. marca 1920 stanovený na 150 000 mužov. Pretože vtedajší skutočný početný stav čs. brannej moci oveľa prevyšoval počet stanovený zákonom, vydal prezident republiky 6. októbra 1920 **demobilizačný patent**. Začiatok demobilizácie bol stanovený na 10. decembra 1920 a podľa plánu sa mala završiť vo februári nasledujúceho roka. Na základe **služobnej knihy Org. — 1, „Všeobecná organisace čs. branné moci“** vydanej 11. novembra 1921 sa rámcový počet čs. armády určoval takto: 10 629 dôstojníkov a generálov, 10 740 vojenských gážistov (rotmajstrov) a 127 631 vojakov prezenčnej služby. Skutočný počet vojakov v podstate zodpovedal uvedenej litere predpisu, o čom najlepšie svedčí fakt, že napríklad k 30. aprílu 1922 mala čs. branná moc v zbrani 148 838 mužov

²⁶Bližšie: Armáda a národ. Praha, L. Mazáč 1938, s. 186—190.

²⁷Tamže.

(10 347 dôstojníkov a generálov, 10 635 vojenských gážistov a 127 856 mužstva).²⁸⁾ Keďže sa prezenčná vojenská služba roku 1924 skrátila na 18 mesiacov, v rokoch 1925—1933 sa zaviedli pohyblivé stavy čs. brannej moci (zimný stav 150 000 osôb a letný stav 100 000 osôb), pričom počty vojakov z povolania zostali približne zachované. V brannom zákone bol pre potreby čs. armády na dobu nasledujúcich piatich rokov stanovený aj počet koní na 30 534 kusov.²⁹⁾

Jednotlivé zložky čs. ozbrojených síl sa podľa poslania rozlišovali na útvary zbraní a orgány služieb. Útvary zbraní (skrátene zbrane) sa členili na hlavné zbrane, určené na priame vedenie boja (pechota, jazdectvo, delostrelectvo a letectvo) a pomocné zbrane, ktoré mali pomocnými operáciami podporovať hlavné zbrane v boji (vozatajstvo, ženijné a automobilové vojsko, telegrafný a železničný pluk). Orgány služieb (skrátene služby) mali plniť činnosť, ktorá spočívala v uľahčovaní, umožňovaní a zabezpečovaní úloh zbraní a starostlivosti o ich osobné a vecné potreby. Podľa svojho špeciálneho zamierania sa služby delili na technické (t. j. automobilové, letecké, stavebné, telegrafné (neskôr spojovacie), vozatajské, zbrojné, železničné a ženijné) a ostatné (t. j. doplnovacie a počtovú, duchovnú, justičnú, hospodársko-správnú (neskôr intendantnú), remontnú, veterinárnu a zdravotnícku). Osobitnú skupinu blízku službám predstavovalo vojenské školstvo, vojenské vedecké a výskumné ústavy.³⁰⁾

Organizačnú skladbu čs. armády určovala služobná kniha Org.—10 „Povšechná organizace čs. branné moci“ z decembra 1920. Aktívna armáda — základný článok armádného mechanizmu — sa organizačne členila na vyššie jednotky (zväzky), ku ktorým až do rokov 1935—1937 patrili zhora nadol divízie a brigády. Ich veliteľstvá boli vyššími veliteľstvami, rovnako ako niektoré posádkové veliteľstvá s vyššou pôsobnosťou a Zemské vojenské veliteľstvá (ZVV), ktoré boli po MNO najvyššími riadiacimi orgánmi vojenskej správy. Samostatné oddiely, ktoré mali charakter vojskových telies, boli v priamej podriadenosti brigádnych veliteľstiev a samostatné brigády, rovnako ako divízie, boli podriadené ZVV. Základnými organizačnými článkami vyšších jednotiek boli pluky, ktoré sa nazývali aj vojskovými telesami. Pluky sa ďalej zostupne členili na oddiely, stotiny, čaty a družstvá. Najčastejším konkrétnym názvom oddielu bol prápor, ktorý sa používal v pechote, vo vozatajstve, v ženijnom, telegrafnom, automobilovom a železničnom vojsku. Len v delostrelectve sa používalo pojmové označenie delostrelecký oddiel a v jazdectve koruhva. Aj stotiny, zväčša označované ako roty, mali v delostrelectve názov batéria a v jazdectve eskadrona. Osobitnú skupinu tvorilo vojenské letectvo, ktoré sa do novembra 1923 označovalo ako vojenská vzduchoplavba. Základným organizačným článkom letectva bol pluk, ktorý sa spočiatku zostupne členil na prápor, rotu a čatu. Od mája 1924 sa zmenilo pojmové označenie tak, že prápor nahradila perut, rotu letka a čatu šípka.³¹⁾

Po dlhých diskusiách o spôsobe dopĺňania vojskových telies sa napokon prijal exteriórny princíp, a to najmä z politických dôvodov. Teritoriálny spôsob dopĺňania, ktorý bol výhodnejší pri nástupe záloh v prípade mobilizácie, neprešiel predovšetkým preto, lebo by to v konečnom dôsledku znamenalo nežiaduce sústredovanie príslušníkov národnostných menšín vo väčšine pohraničných útvarov. A práve tento stav by protirečil tzv. vyšším záujmom štátu. Vojenská správa si teda osvojila **exteriórny dopln-**

²⁸VHA Praha, MNO — Prezídium 1918—1923, kr. č. 30, Mat. 99, Příloha č. 1 k č. j. 639/22 org. dův.

²⁹KALHOUS, R.: Budování armády, c. d., s. 157.

³⁰KOHOUTEK, J.—KROPÁČEK, V.—HLADÍK, M.: Vojsko v republice, c. d., s. 42—47. SANDER, R.: Organizační a dislokační vývoj, c. d., s. 12.

³¹Tamže, s. 11—12.

vací systém, ktorý stanovoval požadované národnostné a sociálne zloženie vojenských útvarov. V praxi sa to premietlo tak, že na Slovensku bolo 70 percent brancov českej, slovenskej, rusínskej a poľskej národnosti. Najnižšie prípustné zastúpenie v slovenských posádkach pre túto skupinu bolo 51 percent. Zvyšok tvorili vojaci nemeckej národnosti, ktorých počty sa pohybovali od 30 percent do 49 percent. Príslušníci maďarskej národnosti si plnili brannú povinnosť výlučne v obvodoch ZVV Praha a Brno.³²⁾

Sama unifikácia čs. brannej moci sa začala k 1. januáru 1920 najskôr v **pechote**. Jej dobudovanie sa završilo v októbri 1920, keď podľa branného zákona boli do vojenskej prezenčnej služby povolani prví branci. Postupné zjednocovanie peších útvarov ovplyvnil najmä návrat zahraničného vojska z Ruska prebiehajúci do konca leta 1920. Táto skutočnosť sa prejavila aj v realizácii vojenského zabezpečenia Slovenska, kde niektoré pešie jednotky zotrúvali mimo stanovenej mierovej posádky ešte začiatkom roka 1921. Základom nových peších a streleckých plukov sa stali pešie a strelecké jednotky čs. zahraničného vojska. Zjednocovanie sa realizovalo zlúčením jedného legionárskeho pluku s jedným, alebo dvoma domácimi plukmi. Ďalšou možnosťou bolo utvorenie (z jedného, alebo dvoch domácich plukov — pozn. M. Č.) nového pluku s novým číslom. Čs. mierové pešie pluky sa mali stať nositeľom bojových tradícií útvarov čs. zahraničného vojska, a preto prevzali ich označenie, bojové zástavy a niektoré aj čestné názvy. V niekoľkých prípadoch sa rešpektovali i tradície peších plukov armády bývalej monarchie. 48 čs. peších plukov, ktoré tvorili základ pechoty, bolo spojených do 12 divízií a 24 brigádnych zväzov.³³⁾ Okrem peších plukov sa z časti pôvodných domácich streleckých plukov utvorili 4 horské pešie pluky, ktoré boli organizačne začlenené do zväzku dvoch uvedených samostatných horských brigád. Do organizačného rámca pechoty patrili aj prápor útočnej vozby (dočasne v podobe oddielu zvláštnych bojových prostriedkov — pozn. M. Č.), rota hradnej stráže³⁴⁾ a 10 hraničiarskych práporov. Tie sa začali budovať od 15. januára 1920 z bývalých práporov poľných jágrov (horských strelcov či po česky myslivcov) a dvoch dobrovoľníckych práporov.³⁵⁾ Z hľadiska organizačnej štruktúry peší pluk (obdobne aj horský peší pluk) pozostával z veliteľstva, 3 poľných práporov a náhradného práporu. Veliteľstvu bola priamo podriadená pomocná rota (do roku 1920 sa používal názov štábný pododdiel — pozn. M. Č.) s plukovnou hudbou a technická rota, ktorá sa ďalej členila na 2 zákopnícke (ženijné) čaty a 1 spojovaciú. Poľný prápor mal prvé 3 roty pešie a 4. rotu guľometnú. Náhradný prápor tvorili 3 roty. Hraničiarsky prápor sa skladal z veliteľstva (podliehala mu technická rota), 4 hraničiarskych rôt (3. rota cyklistická a 4. guľometná) a náhradnej roty.

K 15. júlu 1920 sa na základe výnosu MNO z 9. júna 1920 začala **unifikácia delostrelectva**.³⁶⁾ Tento krok znamenal postupné zjednocovanie domácich delostreleckých útvarov s legionárskymi (pokiaľ už boli v republike — pozn. M. Č.) a pridelenie väčšiny zjednotených útvarov do zväzkov divízií a samostatných brigád. Pri každej pešej divízií sa zriadilo veliteľstvo delostrelectva a zároveň sa všetky delostrelecké útvary prečíslovali podľa jednotného systému. Nová mierová organizácia sa stala hlavným

³²⁾ „Číselné směrnice procentuálního rozdělení nováčků podle mateřské řeči.“ (VHA Praha, MNO — Prezídium 1918—1923, kr. č. 233, sign. 21008, Příloha č. 2 k výnosu MNO č. j. 161300-13/doplň. dův. ex. 1923).

³³⁾ Bližšie: „Splynutí zahraničních a domácích peších pluků.“ (VHA Trnava, ZVV Bratislava 1919—1939, kr. č. 40, II. příloha k č. j. 51.700/org.).

³⁴⁾ Hradná stráž pozostávala z veliteľstva, 4 čiat a pomocného družstva. (VHA Praha, MNO — Prezídium 1924—1926, kr. č. 585, sign. 88/3/2-13, č. j. 3193/25 org.).

³⁵⁾ Výnos MNO č. j. 50.162/org. z 19. 12. 1919.

³⁶⁾ Výnos MNO č. j. 52.020/org. z 9. 6. 1920 „O mírové organizaci dělostřelctva.“

predpokladom na ich novú dislokáciu, ktorá sa mala realizovať postupne podľa možností. Koncom roka 1920 bolo v zostave delostrelectva čs. armády 16 ľahkých, 14 hrubých a 5 ťažkých delostreleckých plukov, 3 horské delostrelecké pluky a 12 samostatných horských delostreleckých oddielov. Do tejto zostavy ďalej patrila náhradná batéria pluku mìnometov, delostrelecká náhradná meračská rota a autooddiel ťažkého delostrelectva. Začiatkom roka 1921 pribudol aj prvý protiletadlový delostrelecký pluk. Väčšina delostreleckých plukov mala spoločné základné organizačné členenie na veliteľstvo so spojovacou čatou, 2—3 delostrelecké oddiely (2 kanónové a 1 húfnicový) a náhradnú batériu.³⁷⁾ Delostrelecký oddiel sa prevažne skladal z 3 batérií po 4 delách. Samostatné horské delostrelecké oddiely tvorilo veliteľstvo so spojovacou čatou, 2 alebo výnimočne 3 batérie horských kanónov a náhradná batéria.

Spôsob postupu pri unifikácii a reorganizácii **jazdectva** upravoval výnos MNO zo 14. júla 1920.³⁸⁾ Pri formovaní prvých čs. jazdeckých útvarov sa do tohto obdobia využila sieť jazdeckých náhradných eskadron (švadron), bývalých rakúsko-uhorských dragúnskych, husárskych, hulánskych, jazdeckých, streleckých a honvédskejších husárskych plukov. Tieto náhradné švadrony a z nich utvorené jazdecké útvary, ktorých počet sa v priebehu roku 1919 redukoval, boli v októbri 1920 unifikované s jazdectvom čs. zahraničného vojska. Týmto opatreniami vznikol jednotný systém čs. jazdectva, ktorého základom sa stalo 10 jazdeckých plukov organizovaných do 3 jazdeckých brigád podliehajúcich ZVV. Organizačne jazdecký pluk pozostával z veliteľstva, 2 koruhiev po 3 eskadronách a z náhradnej koruhvy. I. koruhva pozostávala z 1.—2. jazdeckej a 3. technickej eskadrony (zložená z 1 zákopnickej a 1 spojovacej jazdeckej čaty — pozn. M. Č.). II. koruhva mala okrem 1. a 2. jazdeckej eskadrony 3. guľometnú eskadronu. Náhradnú koruhvu tvorila remontná eskadrona (náhradná — pozn. M. Č.) a po ukončení unifikácie v troch jazdeckých plukoch aj cyklistická eskadrona.³⁹⁾

V porovnaní s ostatnými druhmi zbraní sa **čs. vojenské letectvo** muselo organizovať celkom samostatne. Ešte pred stanovením mierovej organizácie letectva (v máji 1920) sa z pôvodných leteckých stotín, ktoré od januára 1919 zastrešovalo Veliteľstvo čs. leteckého zboru, vytvorili 3 letecké skupiny — pre Čechy, Moravu a Slovensko. Čs. vojenský letecký zbor formálne zanikol a jeho veliteľstvo sa premenovalo na Veliteľstvo čs. letectva (používal sa aj pojem vzduchoplavby — pozn. M. Č.) podriadené MNO. Dňa 6. septembra 1920 bola vyhlásená jednotná organizácia vojenského letectva, ktorá si stanovila za cieľ, aby sa z leteckých skupín vytvorili 3 letecké pluky.⁴⁰⁾ Tento zámer sa podarilo realizovať od 20. októbra 1920 do konca roka. Podľa plánov mal mať každý letecký pluk veliteľstvo, 3 letecké prápory (neskôr perute) s veliteľstvom a náhradnú rotu (neskôr letku). V podriadenosti veliteľstva leteckého pluku mala byť balónová rota a výkonné orgány leteckej technickej služby. Letecký prápor mal disponovať 3—4 leteckými rotami. V rokoch 1921—1922 sa náhradné rotý leteckých plukov transformovali do náhradných práporov.⁴¹⁾

V priebehu októbra a novembra 1920 sa ako prvé z pomocných zbraní unifikovalo a reorganizovalo **ženijné vojsko**.⁴²⁾ Zlúčením 5 domácich ženijných práporov s 3 technickými rotami ruských légii a 2 zákopnickými rotami talianskych légii vzniklo 5 ženij-

³⁷SANDER, R.: Organizační a dislokační vývoj, c. d., s. 68.

³⁸Výnos MNO č. j. 53.000/org. ex. zo 14. 7. 1920.

³⁹Bližšie: Kolektív: Vojenské dějiny Československa (1918—1939), c. d., s. 110.

⁴⁰Výnos MNO č. j. 55.251 o. p. zo 6. 9. 1920.

⁴¹SANDER, R.: Organizační a dislokační vývoj, c. d., s. 88.

⁴²Výnos MNO č. j. 324.649/11 z 22. 11. 1920. Věcný věstník MNO, čl. 629/1920.

ných plukov zložených z 12 práporov a 1 horského práporu. Ženíjné pluky boli podriadené príslušným veliteľstvám zemského ženíjného vojska (ZVV Praha, Brno, Bratislava) podľa miesta dislokácie. Samostatne sa spočiatku vyvíjalo čs. námorníctvo, a to od roku 1919 ako oddiel vojnového loďstva pre Dunaj v Bratislave a oddiel vojnového loďstva pre Labe v Litoměřiciach, kde bolo aj náhradné teleso spoločné pre obidva oddiely. Tieto jednotky riadilo 34. oddelenie (lodné) MNO, ktoré však bolo roku 1921 zrušené. K 1. januáru 1922 sa realizoval výnos MNO z polovice decembra 1921, ktorý upravoval splynutie oddielov vojnového loďstva do ženíjného vojska.⁴³⁾ Spolu s mostnou rotou ženíjného pluku č. 4 (Bratislava) a lodným oddielom ruských légii vytvorili samostatný vodný prápor so sídlom v Bratislave.⁴⁴⁾

Vozatajstvo, ktoré bolo po vzniku ČSR formované na dovtedajšom rakúsko-uhorskom organizačnom základe, sa začalo mierovo organizovať od druhej polovice decembra 1920.⁴⁵⁾ Pre 12 peších divízií, 3 jazdecké brigády a 2 horské pešie brigády sa určila vždy 1 vozatajská rota (č. 1—17), a tieto roty boli začlenené do vozatajských práporov. V každom vozatajskom prápore bola okrem vozatajských rôt (3—4) 1 výcviková a náhradná rota. Do vozatajstva patrilo aj vozatajské učilište, ktoré vzniklo roku 1922 z odbornej vozatajskej školy založenej roku 1920.

Zriadenie automobilového pluku podmienilo mierovú organizáciu **automobilového vojska**, ktorá bola vyhlásená vo februári 1921. Automobilový pluk sa skladal z hospodársky a kmeňovo samostatných automobilových práporov: č. 1 pre oblasť ZVV Praha, č. 2 ZVV Brno a č. 3 spoločne ZVV Bratislava a ZVV Užhorod. Automobilové vojsko malo spolu 12 autorôt, ktoré prináležali po jednej pre každú divíziu a boli rozdelené do automobilových práporov podľa zemskej podriadenosti divízií. Do zväzku automobilového pluku bolo začlenené aj automobilové učilište v podriadenosti MNO. Po zrušení automobilového pluku k 15. novembru 1922 a úplnom osamostatnení automobilových práporov sa učilište začlenilo do automobilového práporu č. 1.⁴⁶⁾

Telegrafné vojsko nemalo možnosť nadviazať na vojenské útvary bývalej monarchie. V októbri 1920 bol „na plných počtoch postavený“ telegrafný pluk, ktorý priamo riadilo MNO. Mal 3 telegrafné prápory (po 4 rotách) a náhradný prápor. Telegrafný pluk prešiel 2. augusta 1921 reorganizáciou, následkom ktorej sa náhradný prápor zrušil. Jeho poslanie nahradili 3 náhradné roty v jednotlivých telegrafných práporoch, ktoré sa stali samostatnými vojskovými telesami. Pluk však zostal zachovaný ako taktický zväz a jeho veliteľstvu bolo podriadené vojenské telegrafné učilište, ktoré vzniklo roku 1922 z ústrednej telegrafnej školy.⁴⁷⁾

Podobne ako uvedené pomocné zbrane sa budovalo aj **železničné vojsko**. Dôležitým medzníkom v jeho vývoji bol 1. apríl 1922, keď sa do mierovej podoby reorganizoval železničný pluk (vznikol v marci 1919 — pozn. M. Č.). Z dovtedajších šiestich železničných stavebných rôt sa vytvorili dva prápory po troch rotách. Súčasne sa z náhradnej roty, existujúcej v organizačnej štruktúre pluku od 11. marca 1919, postavil náhradný prápor. Železničný pluk bol podriadený ministerstvu národnej obrany a jeho veliteľstvu tiež podliehal hlavný železničný sklad, ktorý bol výkonným orgánom železničnej služby, i železničné učilište pôsobiace od 1. apríla 1922.⁴⁸⁾

⁴³Výnos MNO č. j. 11.096/21 org. dŭv. z 15. 12. 1921.

⁴⁴SANDER, R.: Organizační a dislokační vývoj, c. d., s. 104. Bližšie: Kolektív: Historie ženíjního vojska. Brno, Vojenská akademie — FVaŠ 1995, s. 14—19.

⁴⁵Výnos MNO, č. j. 57.579 org. z 15. 12. 1920.

⁴⁶SANDER, R.: Organizační a dislokační vývoj, c. d., s. 112.

⁴⁷Tamže, s. 107, 141. SLUKA, V.: Čs. armáda v letech II. (1921—1934). In: Historie a vojenství, roč. 1995, č. 6, s. 112.

⁴⁸SANDER, R.: Organizační a dislokační vývoj, c. d., s. 110.

V rokoch 1920—1922 sa reorganizovali aj orgány technických a ostatných služieb. Dovtedy sa vyvíjali v nadväznosti na služobné nariadenia rakúsko-uhorskej armády, s výnimkami danými skutočným stavom po vzniku ČSR a potrebami vojnových udalostí roku 1919. Podľa určenia boli podriadené priamo MNO, ZVV alebo príslušným divíznym veliteľstvám.

Začiatkom októbra 1920 sa začal realizovať stanovený program vybudovania zbrojných útstavov, ktorý predpokladal vytvorenie samostatných divízijských zbrojníc a zbrojných dielní v počte zodpovedajúcom počtu divízií.⁴⁹⁾ Zbrojnice a zbrojné dielne, ktoré boli spočiatku začlenené do delostrelectva, utvorili od januára 1922 **samostatnú zbrojnú službu** v rámci vojenských technických služieb. Výkonnými orgánmi zbrojnej služby boli zbrojné technické úrady (ZTÚ), kontrolujúce výrobu v zbrojných podnikoch. Základ automobilovej služby vznikol už v marci 1919 v podobe automobilovej zbrojovky, ktorá ako samostatný orgán v priamej podriadenosti MNO bola ustanovená 18. júna 1920.⁵⁰⁾ Automobilová zbrojovka plnila základné úlohy **automobilovej služby**. Prostredníctvom prednostov automobilovej služby ZVV ju riadilo MNO. V roku 1922 sa automobilová zbrojovka rozšírila o jednu odbočku s pôsobnosťou pre východnú polovicu republiky.

Poslaním **ženijnej služby** bolo preberať, skladovať a opravovať ženijný materiál. Ako výkonný orgán v nej pôsobil ústredný sklad ženijného likvidačného materiálu. V rámci novej jednotnej organizácie ženijného vojska sa tento sklad v októbri 1920 premenoval na ústrednú ženijnú zbrojnicu. Roku 1922 sa zbrojnica premenovala na hlavný ženijný sklad a na Slovensku vznikla jeho odbočka. **Telegrafný** (spojovací) **materiál** bol od roku 1919 uložený v ústrednom telegrafnom sklade, ktorý po dobudovaní základnej organizácie čs. brannej moci (1922) dostal názov hlavný vojenský telegrafný sklad. K 1. októbru 1920 vznikli 3 telegrafné sklady (pre ZVV Praha, Brno, Bratislava), ktoré sa pričlenili k príslušným telegrafným práporom. Roku 1922 sa ich názvy tak isto upravili na telegrafné sklady ZVV.

Stavebná služba do leta 1920 nadviazala na rakúsko-uhorskú stavebnú organizáciu v podobe 5 stavebných oddelení (Praha, Brno, Bratislava, Košice, Užhorod). Im bolo podriadených 5 vojenských stavebných odbočiek a 2 stavebné dozory. Pri reorganizácii stavebnej služby na jeseň 1920 sa vytvorili 4 vojenské stavebné riaditeľstvá pri ZVV, ktorým prináležali 4 vojenské stavebné dozory začlenené do ZVV. Spoločným orgánom stavebnej služby bol od roku 1921 Ústredný stavebný sklad. V rokoch 1920—1925 sa postupne pre oblasť každej divízie utvorili vojenské stavebné odbočky.⁵¹⁾

Technická služba vozatajstva sa mala starať o vozatajský materiál a konskú výstroj všetkých útvarov čs. brannej moci. Spočiatku ako výkonný orgán na plnenie jej úloh existoval Ústredný vozatajský sklad (vznikol v máji 1919) s jednou odbočkou. V októbri 1920 sa vozatajská služba reorganizovala tak, že vznikol Ústredný vozatajský ústav a dva zriadené vozatajské sklady fungovali ako jeho odbočky. Ústredný vozatajský ústav sa roku 1922 premenoval na Hlavný vozatajský sklad, ktorý po zrušení jednej z odbočiek (1922) pôsobil spolu so zostávajúcou odbočkou.

Ako celkom nová sa v podobe leteckých skladov a dielní organizovala od roku 1919 **letecká služba**. Jednotná organizácia leteectva sa prejavila aj v úprave leteckej služ-

⁴⁹Výnos MNO č. j. 378.477/V.-18 z 1. 9. 1920. Věcný věstník MNO čl. 521/1920.

⁵⁰Tamže, čl. 386/1920.

⁵¹Bližšie: SANDER, R.: Organizační a dislokační vývoj, c. d., s. 123.

by.⁵²⁾ Jediným samostatným skladom zostal Hlavný letecký sklad a jeho odbočka sa k 1. augustu 1922 zrušila. Do leteckej služby patrili aj hlavné letecké dielne a plukovné letecké sklady a dielne. Tie boli zriadené v priebehu rokov 1920—1923 pri všetkých troch existujúcich leteckých plukoch. Dňa 1. januára 1924 sa všetky plukovné sklady a dielne zlúčili do plukovného leteckého parku.

V rámci ostatných služieb mala veľmi významné postavenie **doplňovacia a počtová služba**. V záujme doplňovania armády a evidencie vojenských osôb mimo vojenskej služby sa územie štátu (zemské obvody a divízie oblasti) rozdeľovalo na doplňovacie okresy, v ktorých ako výkonné orgány **doplňovacej služby** pôsobili doplňovacie okresné veliteľstvá (DOV). Na základe branného zákona a príslušných vykonávacích predpisov sa stanovila definitívna sieť 48 DOV. Pretože na konci roku 1920 existovalo iba 40 DOV, musel sa ich počet v zmysle zákona zvýšiť, čo sa podarilo splniť v nasledujúcich piatich rokoch. Na Slovensku bolo od polovice roka 1920 13 DOV: Bratislava, Trnava, Nitra, Nové Zámky, Levice, Lučenec (od 1. októbra 1927 Banská Bystrica), Trenčín, Žilina, Liptovský Sv. Mikuláš, Rimavská Sobota (od roku 1927 Tisovec), Košice, Prešov a Michalovce.⁵³⁾ Úloha evidencie kmeňových počtov a tzv. kmeňových telies, čiže samostatných útvarov, ktoré viedli kmeňovú agendu vojenských osôb, patrila **počtovej službe**. Riadilo ju MNO a ZVV.

Hospodársko-správna služba (od roku 1930 intendantná služba) zabezpečovala pre armádu organizáciu životnej potreby, čiže finančné a hmotné prostriedky (odev, strava, ubytovanie, liečenie, čiastočne výstroj i výzbroj). Po roku 1918 tvorili základnú sieť výkonných orgánov tejto služby vojenské zásobárne a ich odbočky, ktoré riadilo MNO a intendantie vyšších veliteľstiev (ZVV). Táto sieť prešla v októbri 1920 reorganizáciou a prispôbila sa divíznej organizácii. Na zdôraznenie divíznej pôsobnosti a podriadenosti začal od 1. apríla 1923 platiť názov divízna zásobáreň. V súvislosti so zavedením pojmu proviant sa od januára 1924 používal nový názov — divízny proviantný sklad. Vyčlenením z MNO vznikli 1. januára 1921 dva ústredné výkonné orgány hospodársko-správnej služby v jeho priamej podriadenosti. Pre odbornú účtovnú kontrolu hospodárstva vojenských orgánov sa vytvorila Vojenská odborná účtáreň a vyplácanie vojenských zaopatrovacích plátov a invalidných požitkov mala na starosti Vojenská penzijná likvidatúra. Lôžkové sklady, ktorých označenie sa spresnilo v októbri 1920, taktiež centrálné riadilo MNO. Najnižším článkom hospodársko-správnej služby boli hospodárske správy pôsobiace pri vojskových telesách a samostatných útvaroch. Táto služba spravovala v dvadsiatych rokoch aj niektoré hospodárske podniky, najmä drevárske, lesné a poľnohospodárske.⁵⁴⁾

O zdravotný stav vojska sa starala **zdravotnícka služba**. V priebehu rokov 1918—1920 začala postupne spravovať nemocnice, liečebné ústavy, invalidovne a sklady, ktoré zostali z bývalej rakúsko-uhorskej organizácie na území čs. štátu. Vo februári 1921 sa organizovala základná sieť 12 divíznych nemocníc, pričom každá z nich vždy v obvode jednej divízie. Týmto nemocniciam podliehali 3 odbočky a všetky posádkové nemocnice (vtedy 24). Spolu s reorganizáciou nemocníc sa roku 1921 reorganizovalo aj pomocné zdravotníctvo. Dovtedajších 8 zdravotníckych rôt sa doplnilo o ďalšie 4 a boli pre-

⁵²⁾Výnos MNO č. j. 22.251 op. zo 6. 9. 1920.

⁵³⁾Bližšie: „*Přehled příslušnosti jednotlivých politických okresů k vojenským evidenčním úřadům.*“ (VHA Praha, MNO — Prezidium 1919—1923, kr. č. 69, sign. 14/1, Příloha k výnosu MNO odd.III/9 doplň. č. j. 199.000 z r. 1920).

⁵⁴⁾KOHOUTEK, J.—KROPÁČEK, V.—HLADÍK, M.: *Vojsko v republice*, c. d., s. 46. SANDER, R.: *Organizační a dislokační vývoj*, c. d., s. 126—128.

menované na roty pomocného zdravotníctva č. 1—12.⁵⁵⁾ Okrem nemocníc mala vojenská správa začiatkom dvadsiatyh rokov k dispozícii 2 špecializované liečebné ústavy a 6 kúpeľných ústavov. Starostlivosť o vojenských invalidov spočiatku zabezpečovali 2 invalidovne a od 15. novembra 1921 jedna. Liečivá a zdravotnícky materiál (vrátane veterinárneho) bol uložený vo Vojenskom lekárnickom sklade, ktorý vznikol v druhej polovici roku 1920 a Poľnom zdravotnom sklade, ktorý pôsobil od začiatku roku 1919. Dňa 28. novembra 1923 sa tieto sklady premenovali na vojenský zdravotnícky sklad č. 1 a č. 3. Zdravotnícku službu riadilo MNO prostredníctvom prednostov zdravotníckej služby ZVV.

Starostlivosť o zdravie a plnú výkonnosť všetkých zvierat vojenskej správy prináležala **veterinárnej službe**. Riadiacim orgánom bolo MNO spolu s prednostami veterinárnej služby ZVV a s náčelníkmi veterinárnej služby pri veliteľstvách divízií.

Z veľmi rôznorodej siete remontných orgánov (1919) sa v rokoch 1920—1922 vyvinula stála sieť orgánov zabezpečujúcich bežnú potrebu koní v armáde, ktoré patrili do **remontnej služby**. Remontná komisia pôsobila od roku 1920 a zabezpečovala nákup koní. Poslaním vojenských žrebčínov bol zasa chov vojenských koní. Okrem toho vojenská správa v prvých rokoch po vzniku štátu úzko spolupracovala so štátnymi žrebčínmi, patriacimi pod správu ministerstva poľnohospodárstva. Do 20. októbra 1923 mala v troch žrebčínach svoje vojenské oddelenia.⁵⁶⁾ Remontné komisie a žrebčiny riadilo priamo MNO. Evidenčnými orgánmi remontnej služby boli vojenské evidencie koní, ktoré 20. februára 1922 prestali pôsobiť podľa dovtedajšieho rozčlenenia. Rozdelili sa podľa divízyň oblastí a premenovali na veliteľstvá evidencie konstva (č. 1—12), v podriadenosti veliteľstiev peších divízií.

Do rámca **justičnej služby** patrili vojenské sudy a vojenské prokuratúry, ktoré mali vojenskú trestnú a súdnu právomoc. Úlohy tejto služby plnili justičné orgány pri ZVV, ktoré riadilo MNO ako najvyšší orgán vojenskej správy. K justičnej správe patrila aj vojenská väzenská správa. Po vzniku ČSR sa s platnosťou od 1. januára 1919 celkom reorganizovala vojenská justícia. Dovtedajšie vojenské orgány prevzaté z monarchie boli zrušené. Nahradil ich najvyšší vojenský súd⁵⁷⁾ so sieťou 8 divízyň a 13 brigádnych súdov. Pre orgány obžaloby boli zriadené funkcie generálneho vojenského prokurátora a vojenských prokurátorov, vždy pre obvod divízneho súdu a taktiež funkcionári vojenských prokurátorov pre obvody brigádnych súdov. Územná pôsobnosť justičných orgánov bola v českých krajinách vymedzená obvody krajských súdov a na Slovensku obvody žúp, ktoré spravivali presahovali územný obvod divízií. Vojenská väzenská správa spravovala vojenské trestné ústavy. Boli podriadené prednostovi príslušného súdu a v správnych otázkach ZVV. Roku 1922 jestvovalo 13 vojenských väznic a jedna vojenská trestnica.⁵⁸⁾

Čs. vojenská správa neprejavovala po vzniku republiky výrazný záujem o **duchovnú službu** v armáde. Roku 1919 bola však už zavedená, a to najmä zásluhou iniciatívy katolíckej cirkvi. Najvyššie politické a armádne špičky čs. štátu ju zriadili skôr z tradície než s vedomím potreby.⁵⁹⁾ Úlohy duchovnej služby boli predovšetkým náboženské. Podľa potreby a želaní mala vojenským osobám poslúžiť cirkevnými úkonmi, starať sa o ich

⁵⁵SLUKA, V.: Čs. armáda v datech II. (1921—1934), c. d., s. 120—121.

⁵⁶Vládne nariadenie č. 195/1923 Zb.

⁵⁷Nariadenie Národného výboru čs. č. 10/1918 Zb.

⁵⁸Bližšie: SANDER, R.: Organisační a dislokační vývoj, c. d., s. 136—137.

⁵⁹Najlepšie to dokumentuje skutočnosť, že až 9. septembra 1938 sa zrušili rakúsko-uhorské služobné predpisy pre duchovnú službu a nahradil ich prvý čs. predpis A-XI-1.

náboženskú mravnú výchovu, vychovávať dôstojníkov duchovnej služby a zabezpečiť svoju činnosť v prípade brannej pohotovosti štátu. Okrem toho v prenesenej pôsobnosti sa duchovnej službe zverilo vedenie vojenských matrík a správa vojenských kostolov. Jej riadiacim orgánom bolo duchovné oddelenie všeobecno-vojenského odboru MNO, ktoré sa podľa vierovyznania členilo na 3 skupiny: katolícku, evanjelickú a československú (t.j. cirkvi československej). Prednostom katolíckej skupiny bol generálny superior, ktorý riadil katolícku duchovnú správu v čs. armáde a v cirkevných veciach podliehal pražskému arcibiskupovi. Nižšími riadiacimi a zároveň výkonnými orgánmi boli katolícke vojenské duchovné správy pri ZVV a na najnižšom stupni sa úprava v českých krajinách odlišovala od úpravy na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Zatiaľ čo v západnej polovici republiky pôsobil katolícky vojenský duchovný len pri každom divíznom veliteľstve, vo východnej časti mal svojho katolíckeho duchovného takmer každý peší pluk (10) a veliteľstvá oboch horských brigád. Prednostom evanjelickej skupiny na MNO bol evanjelický superintendent ustanovený 19. novembra 1919. Ten riadil evanjelické vojenské duchovné správy pri všetkých ZVV. Ako prednosta československej skupiny MNO pôsobil od roku 1922 generálny vikár cirkvi československej.⁶⁰⁾

Koncom roka 1922 bola v podstate vybudovaná aj **sieť vzdelávacích, vedeckých a výskumných ústavov**, na čom mala najväčší podiel Francúzska vojenská misia. Vojenské vysoké školstvo reprezentovali dve školy so sídlom v Prahe: **Vojnová škola** — po česky Válečná škola (od 1. októbra 1934 pod oficiálnym názvom Vysoká škola válečná) určená pre výchovu dôstojníkov generálneho štábu a **Intendančná škola** pre výchovu dôstojníkov zásobovacieho zboru. Vyššou vojenskou školou, ktorá vychovávala dôstojníkov zbraní z povolania bola **Vojenská akadémia** v Hraniciach na Morave. Začiatok jej činnosti sa datuje od 10. februára 1920. **Vojenské učilištia** vznikli zväčša roku 1922, pričom pokrývali príslušné druhy vtedajších zbraní (pechotu, delostrelectvo, jazdectvo, letectvo, vozatajstvo, železničné, telegrafné a automobilové vojsko). Do tejto skupiny patrila od 1. apríla 1922 aj zbrojná škola, ktorá sa k 1. aprílu 1926 pretvorila na zbrojné učilište. V rámci vojenských učilišť taktiež pôsobili rôzne školy a kurzy pre dôstojníkov v zálohe a rotmajstrov z povolania. Sústavu vojenského školstva v prvej polovici dvadsiatych rokov doplnilo **Vojenské inžinierske kolégium** v Prahe. Vzniklo 1. októbra 1924 a jeho zameraním bola výchova dôstojníkov-inžinierov z povolania pre zbrane a služby technického charakteru.⁶¹⁾ Medzi vedecké a výskumné ústavy podriadené MNO vtedy patrili: **Vojenský zemepisný ústav** so samostatnou pôsobnosťou od 15. októbra 1919, **Vojenský archív**, ktorého formovanie sa datuje už do roku 1919⁶²⁾, **Vojenské múzeum**, zriadené 1. októbra 1920, **Vzduchoplavecký študijný ústav**, založený 1. mája 1922 (od roku 1924 Letecký študijný ústav), **Vojenský technický ústav** a **Pamätník odboja**, od 23. júna 1923 vyčlenený z MNO ako samostatný ústav.⁶³⁾

Napriek všetkým prekážkam, ktoré budovanie unifikovaného armádneho organizmu začiatkom dvadsiatych rokov sprevádzali (napr. roku 1920 priebeh parlamentných volieb a ich výsledky, prejavy sociálnej nespokojnosti obyvateľstva — pozn. M. Č.), sa najvyššiemu vojenskému veleniu podarilo splniť základný cieľ unifikácie. Roku 1922 bola mierová organizácia čs. brannej moci vybudovaná a patrilo jej rozhodujúce postavenie pri vo-

⁶⁰Bližšie: SANDER, R.: Organisační a dislokační vývoj, c. d., s. 138.

⁶¹Pozri bližšie: Tamže, c. d., s. 139—142. Dvacet let československé armády, c. d., s. 98—107. KOHOUTEK, J.—KROPÁČEK, V.—HLADÍK, M.: Vojsko v republice, c. d., s. 47.

⁶²VHA Praha, MNO — Prezídium 1918 — 1923, kr. č. 7, p. č. 47, č.j. 2244/pres. pol.

⁶³Naše armáda. Vznik — vývoj — súčasnosť, c. d., s. 171—180. Dvacet let československé armády, c. d., s. 109—115.

jenskej obrane štátnej suverenity Československa pred akoukoľvek hrozbou zvonka.⁶⁴ **Čs. armáda** to dokázala už roku 1921, keď po príchode Karola Habsburského do Maďarska a jeho dvojnásobnom pokuse o reštauráciu monarchie, v súčinnosti s Rumunskom a Južosláviou bola **23. októbra 1921 vyhlásená čiastočná mobilizácia**. Po diplomatických zásahoch Francúzska a ďalších veľmocí sa však podarilo rýchlo zlikvidovať monarchistické pokusy v Maďarsku, ktoré mali vyústiť do narušenia povojnového usporiadania v strednej Európe. Po demobilizácii sa čs. armáda vrátila do mierových pomerov, no hladký priebeh mobilizácie posilnil hodnotenie ČSR v zahraničí ako stabilizovaného nástupníckeho štátu a zároveň potvrdil aj oprávnenosť spôsobu jej organizačnej výstavby.⁶⁵

Teritórium Slovenska sa po základnom dobudovaní mierovej organizačnej štruktúry čs. brannej moci členilo na tri divízne oblasti. Na ich čele stáli tri divízne veliteľstvá podliehajúce ZVV v Bratislave. Veliteľstvo 9. pešej divízie bolo v Trnave a podriadená mu bola 17. pešia brigáda (veliteľstvo Bratislava), 18. pešia brigáda (Žilina) a 9. poľná delostrelecká brigáda (Bratislava). V Banskej Bystrici sídlilo veliteľstvo 10. pešej divízie, ktorej podliehala 19. pešia brigáda (B. Bystrica), 20. pešia brigáda (Nitra) a 10. poľná delostrelecká brigáda (B. Bystrica). V Košiciach pôsobilo veliteľstvo 11. pešej divízie a podriadená mu bola 21. pešia brigáda (Košice), 22. pešia brigáda (Rožňava) a 11. poľná delostrelecká brigáda (Košice).

Na Slovensku boli ďalej dislokované **štyri veliteľstvá samostatných brigád**, ktoré priamo riadilo bratislavské ZVV. Boli to: 1. horská brigáda v Ružomberku, 2. horská brigáda v Spišskej Novej Vsi, 3. jazdecká brigáda v Nových Zámkoch a hrubá delostrelecká brigáda v Komárne (v októbri 1923 zrušená). Okrem toho časť východného Slovenska patrila do obvodu ZVV v Užhorode. Veliteľstvo 24. pešej brigády, ktoré podliehalo tomuto ZVV, sídlilo v Michalovciach.

V rámci aktívnej armády sa roku 1922 v slovenských posádkach nachádzali **4 horské pluky** (č. 1 — Dolný Kubín, č. 2 — Ružomberok, č. 3 — Poprad, č. 4 — Prešov), **13 peších plukov** (č. 7 — Nitra, č. 12 — Komárno, č. 14 — Košice, č. 16 — Rožňava, č. 17 — Trenčín, č. 20 — Michalovce, č. 23 — Bratislava, č. 25 — Lučenec, č. 26 — B. Štiavnica, č. 32 — Košice, č. 37 — Levoča, č. 39 — Petržalka, č. 41 — Žilina), **3 hraničiarske prápory** (č. 8 — Šahy, č. 9 — Filakovo, č. 10 — Trebišov), **4 ľahké delostrelecké pluky** (č. 9 — Žilina, č. 10 — Lučenec, č. 11 — Košice, č. 54 — Bratislava), **5 hrubých delostreleckých plukov** (č. 109 — Bratislava, č. 110 — Nitra, č. 111 — Košice, č. 125 — B. Bystrica, č. 126 — Komárno), **2 pluky horského delostrelectva** (č. 201 — Liptovská Teplá (od r. 1923 Ružomberok), č. 202 — Prešov) a **4 samostatné horské delostrelecké oddiely** (č. 259 — Žilina, č. 260 — Lučenec, č. 261 — Betliar, č. 262 — Vranov nad Topľou). Ďalej to boli **2 jazdecké pluky** (č. 3 — Nové Zámky, č. 5 — Košice), **1 letecký pluk** (č. 3 — Nitra), **2 ženijné pluky** (č. 3 — Komárno, č. 4 — Bratislava), **2 vozatajské samostatné prápory** (č. 4 — Bratislava, č. 5 — Košice), **1 prápor telegrafného** (č. 3 — Trnava) a **1 prápor automobilového vojska** (č. 3 — Bratislava).

Z orgánov technickej služby boli koncom roku 1922 na Slovensku umiestnené **4 divízne zbrojnice** (č. 9 a 10 — Leopoldov, č. 11 a 12 — Ružomberok), **2 zbrojno-technické úrady** pri zbrojných továrňach Dynamit Nobel, a. s. a Georg Roth, a. s. v Brati-

⁶⁴Bližšie: „Informace o stavu čs. branné moci a o důvodech její početnosti a organizace. Sjednocené československé vojsko.“ (VHA Praha, MNO — Prezídium 1918—1923, kr. č. 30, Mat. 99, č. j. 639/22-org. dův.).

⁶⁵POKORNÁ, A.—HOFMAN, P.—STEHLÍK, E.: Československá armáda, c. d., s. 30. Deset let Československé republiky, c. d., s. 124.

slave, **1 letecký** (Nitra) a **1 telegrafný sklad** (Leopoldov), **1 hlavný stavebný sklad** pre Slovensko a Podkarpatskú Rus v Žiline (mal 3 vojenské stavebné odbočky č. 9 — Bratislava, č. 10 — B. Bystrica, č. 11 — Košice), **odbočka hlavného ženíjného skladu** (Slovenský Meder) a **odbočka automobilovej zbrojovky** (Trenčín). V rámci ostatných služieb to boli **3 divízne nemocnice** (č.9 — Bratislava, č.10 — Komárno, č.11 — Košice), **7 posádkových nemocníc** (B. Bystrica, Nitra, Prešov, Ružomberok, Trenčín, Trnava a Žilina), **3 vojenské kúpeľné ústavy** (Trenčianske Teplice, Piešťany a od roku 1924 Číž), **1 vojenský ústav pre choroby pľúcne** (Tatranské Matliare), **4 vojenské zásobárne** (č. 9 — Bratislava, č. 10 — Nitra, č. 11 — Košice, č. 12 — Michalovce), **1 vojenské oddelenie riaditeľstva štátnych žrebčínov** (Prešov), **3 veliteľstvá evidencie konstva** (č. 9 — Trnava, č. 10 — B. Bystrica, č. 11 — Košice), **3 vojenské väznice**, **3 divízne a brigádne sudy** (Bratislava, B. Bystrica a Košice). Napokon z orgánov duchovnej služby boli **pri ZVV v Bratislave 2 duchovné správy** — evanjelická a. v. a katolícka.⁶⁶⁾

Organizačné zjednotenie a rozmiestnenie útvarov a zariadení čs. brannej moci predstavovalo nádejné východisko jej ďalšieho systematického budovania a zdokonaľovania, ktoré od roku 1922 prebiehalo v relatívne stabilných zahraničnopolitických podmienkach. V júli 1923 bol dokončený projekt výcvikového tábora a delostreleckej strelnice v Plaveckom Podhradí a v septembri sa veliteľstvo 3. jazdeckej brigády redisllokovalo z Nových Zámkov do Bratislavy. Do tohto mesta sa premiestnilo aj vozatajské učilište v Prahe. Okrem niekoľkých škôl pre dôstojníkov a vojenských gázistov (rotmajstrov) v zálohe bol to jediný vojenský vzdelávací ústav na území Slovenska za prvej ČSR.

Dňa 24. októbra 1923 vyšiel výnos MNO o čestných pomenovaniach plukov čs. armády, resp. potvrdzujúci už používané názvy. Na Slovensku mali k tomuto dňu čestné názvy tieto pluky: peší pluk č. 7 „Tatranský“, peší pluk č. 12 „M. R. Štefánika“, peší pluk č. 23 „Amerických Slovákov“, peší pluk č. 33 „Doss Alto“, peší pluk č. 39 „Vývedný“ a delostrelecký pluk č. 9 „T. G. Masaryka“.⁶⁷⁾ Hlavný stavebný sklad pre Slovensko a Podkarpatskú Rus sa v decembri 1923 premiestnil zo Žiliny do Trenčína a bol premenovaný na Ústredný stavebný sklad.

V polovici januára 1924 bola zriadená funkcia podnáčelníka hlavného štábu, ktorú ako prvý zastával divízny generál Jan Syrový. V tomto mesiaci bolo veliteľstvo 19. pešej brigády redisllokované z Banskej Bystrice do Lučenca. Dňa 26. marca 1924 sa po zlúčení archívu MNO s historickou skupinou hlavného štábu vytvoril Vojenský archív RČS.⁶⁸⁾ Samostatný vodný prápor so sídlom v Bratislave bol 21. mája 1924 premenovaný na mostný. Pozostával z veliteľstva, 1 mínovej a 1 lodnej roty, 2 mostných rôt, náhradnej roty s augmentačným sklodom a ženijnjej zbrojnej roty s vojnovým sklodom technického materiálu. Samostatný mostný prápor v Bratislave bol jedinou jednotkou čs. vojenskej riečnej flotily v dvadsiatych rokoch.⁶⁹⁾

Koncom leta 1925 sa vo východnej polovici republiky realizovala najvýznamnejšia

⁶⁶⁾Porovnaj: HRONSKÝ, M.—KRIVÁ, A.—ČAPLOVIČ, M.: Vojenské dejiny Slovenska 1914—1939, IV. zv. c. d., s. 142—145.

⁶⁷⁾V dvadsiatych rokoch k nim pribudol letecký pluk č. 3, ktorému bol 25. júna 1924 udelený čestný názov „Generála letca M. R. Štefánika“ a jazdecký pluk č. 3, od 23. októbra 1929 „Svätopluka kniežata Veľkomoravského“.

⁶⁸⁾K 1. aprílu 1924 bol zriadený Generálny sekretariát medziministerského pracovného zboru pre veci národnej obrany. Medziministerský pracovný zbor tvorili: minister národnej obrany, náčelník Hlavného štábu, predstavitelia predsedníctva vlády, všetkých ministerstiev a prezidentskej kancelárie. Jeho poslaním bolo koordinovať činnosť jednotlivých odborov štátnej správy pri obrane štátu. Výkonným orgánom medziministerského pracovného zboru bol generálny sekretariát na čele s generálnym sekretárom. (SLUKA, V.: Čs. armáda v datech II. (1921—1934), c. d., s. 136).

⁶⁹⁾VHA Praha, MNO — Prezídium 1924—1926, kr. č. 584, sign. 88/3/1-26, č. j. 3126 pres. zahr./1925 dŭv.

zmena v organizácii čs. brannej moci od jej unifikácie. **Na základe dekrétu prezidenta republiky z mája toho roku bolo ZVV pre Podkarpatskú Rus v Užhorode zrušené a vzniklo nové ZVV so sídlom v Košiciach**, ktoré začalo svoju činnosť 15. septembra 1925.⁷⁰⁾ Územná kompetencia tohto veliteľstva sa posunula ďalej na západ a okrem 12. pešej divízie mu podliehali: 11. pešia divízia a 2. horská brigáda dislokovaná na východnom Slovensku. Touto zmenou sa pôsobnosť ZVV v Bratislave obmedzila na územie stredného a západného Slovenska (9. a 10. pešia divízia, 1. horská a 3. jazdecká brigáda). **Od druhej polovice dvadsiaty rokov sa zemské vojenské hranice a sídla ZVV na Slovensku a Podkarpatskej Rusi ustálili a pretrvali až do jesene 1938.**

K 31. októbru 1925 bol početný stav čs. brannej moci (zimný) takýto: **mužstvo tvorilo 147 504 osôb** (126 054 vojakov, 9650 slobodníkov, 7502 desiatnikov, 4197 čatárov a 101 rotných), **zbor rotmajstrov 8960 a zbor dôstojníkov a generálov 9 831 osôb** (76 podporučíkov, 1607 poručíkov, 1679 nadporučíkov, 3001 kapitánov, 1873 štábnych kapitánov, 551 majorov, 665 podplukovníkov, 301 plukovníkov, 65 generálov V., jedenásť IV. a dvaja III. hodnostnej triedy). Stav v súhrne **166 295 mužov** veľmi prekračoval stanovený zimný stav 150 tisíc mužov.⁷¹⁾

Dňom 1. januára 1926 vošlo do platnosti nariadenie prezidenta republiky o premenení pôsobnosti francúzskej vojenskej misie v ČSR na poradnú funkciu. Z funkcie náčelníka misie bol odvolaný generál Eugen Mittelhauser (vykonával ju od roku 1920) a na jeho miesto menovaný generál Louis E. Faucher, ktorý dočasne zotrval aj na predchádzajúcom poste druhého zástupcu náčelníka hlavného štábu. Do jeho vedenia bol prvý raz menovaný čs. dôstojník — generál J. Srový a aj ďalšie rozhodujúce veliteľské miesta (napr. zemských vojenských veliteľov) obsadili domáci dôstojníci. Náčelník francúzskej vojenskej misie sa stal pre nasledujúce obdobie poradcom ministra NO, ktorému aj priamo podliehal. Jeho hlavnou úlohou bolo podávať ministrom, prípadne náčelníkovi HŠ posudky v zásadných otázkach organizácie a výcviku armády. Zároveň mal sledovať vyučovanie na vojenských školách.⁷²⁾

Rok 1926, v ktorom čs. dôstojníci preberali najvyššie veliteľské funkcie v čs. brannej moci, znamenal začiatok obdobia jej celkom samostatného formovania. V tomto čase však čs. armáda nebola celkom dobudovaná podľa stanovených zákonných podkladov. Stáli síce už jej základy a rámec budúcej organizácie, lenže takej, ktorá zodpovedala vtedajším pomerom a predpokladom. Z tohto dôvodu sa československé veliteľské špičky sústredili na dokončenie organizačnej výstavby armády, ktorá mala mať nový charakter, zodpovedajúci vývoju vojenskej taktiky a techniky. Dosiachnutiu tohto cieľa však prekážali nepriaznivé podmienky. V štátnom hospodárstve sa výrazne prejavili pokusy znížiť objem finančných výdavkov na armádu, ktoré v rokoch 1925—1926 tvorili až 19 percent štátneho rozpočtu — t. j. 1,93 mld. Kč.⁷³⁾ Armáde vtedy chýbala zodpovedajúca výzbroj, zďaleka nebola zabezpečená domáca zbrojná výroba a vo vojskových telesách sa prejavil nedostatok ľudí. K tomu pribudli ďalšie pokusy o šetrenie s financiami, čo sa prejavilo škrtmi v armádnych položkách, ďalej záväzné ustanovenie branného zákona o skrátení prezenčnej vojenskej služby počnúc odvodovým ročníkom 1926 na 14

⁷⁰Dekrét prezidenta republiky č. 1036 pres./25 z 25. 5. 1925.

⁷¹„Úhrný výkaz presenčného početního stavu armády ze dne 31. října 1925.“ (VHA Praha, MNO — Prezidium 1924—1926, kr. č. 554, inv. č. 61/1/2—15, č.j. 451/15 odd. dův. ex. 1925). V súvislosti so zavedením pohyblivých prezenčných početných stavov čs. armády od 1. októbra 1924 bol napríklad jej skutočný letný stav k 31. júlu 1925 85 519 mužov (dôstojníkov a generálov 9727, rotmajstrov 9110 a mužstva 66 682), čo sa nedosahovalo stanovený počet 100 tisíc. (Tamže, inv. č. 61/1/2—12, č. j. 301/15 odd. dův. ex. 1925).

⁷²BŘACHOVÁ, V.: Francouzská vojenská mise, c. d., s. 910.

⁷³České slovo, 10. 4. 1926.

mesiacov, ale aj zmeny jej početného stavu.⁷⁴⁾ Vojenskej správe sa však napriek tomu podarilo presadiť predĺženie 14-mesačnej prezenčnej služby o ďalšiu činnú službu v trvaní 4 mesiacov.⁷⁵⁾ Tým sa zabránilo oslabeniu brannej pohotovosti armády, zhoršeniu výcvikových podmienok a znižovaniu počtov. Mierový početný stav vojska bol stanovený na interval od 1. apríla do 31. septembra na 140 000 osôb a interval od 1. októbra do 30. marca na 100 000. Ročný kontingent brancov sa tak zvýšil zo 68 000 na 80 000 osôb.⁷⁶⁾ Tieto zmeny sa museli náležite odraziť aj v služobnej knihe Org.—1 („*Všeobecná organizace čs. branné moci*“), ktorá bola podrobená určitej revízii.

Roku 1926 bol spracovaný a prezidentom potvrdený aj **trvalý dislokačný plán čs. brannej moci**, ktorý sa mal postupne realizovať. Jeho hlavnou zásadou sa stala požiadavka na odstránenie dislokačnej roztrieštenosti, čo v praxi znamenalo, že útvary rovnakého vojskového telesa sa mali sústreďovať v jednej posádke. V súvislosti s ďalšími organizačnými zmenami a zvýšenými finančnými nákladmi na výstavbu vojenských objektov sa plán nepodarilo zďaleka splniť a nakoniec sa musel korigovať.⁷⁷⁾

Pre úpravu organizačnej skladby československej armády boli na nasledujúce obdobie vytýčené tieto zásady: nemeniť počet vyšších jednotiek, zachovať, pokiaľ to bude možné, dovtedajší pomer jej jednotlivých zložiek a úpravou organizácie zlepšiť výcvikové podmienky. Organizačné zmeny sa najviac premietli v pechote. V peších plukoch sa namiesto 2 rôt na plných početných stavoch a 2 rámcových rôt v každom prápore prešlo na 2 plné rotý a 1 rámcovú (v horských peších plukoch sa tieto zmeny realizovali už roku 1925 na základe výnosu MNO z 28. augusta 1925 — pozn. M. Č.). Pre potreby pechotného učilišťa sa vytvoril osobitný inštruktýrny prápor. V delostrelectve sa zostávajúcich 8 plukov doplnilo na 2 oddiely a v letectve boli zvýšené tabuľkové počty pre plánované budovanie nových leteckých plukov. Ďalších útvarov zbraní a služieb sa organizačné zmeny závažnejšie nedotkli, čo súviselo najmä s tým, že mierové počty útvarov naďalej nezodpovedali požiadavkám čs. vojenského velenia, a to aj napriek tomu, že oproti predchádzajúcim rokom sa roku 1926 zvýšili (niektoré vojenské posádky boli dokonca zrušené — pozn. M. Č.) Na konci tohto roka sa v zmysle zákona o úsporných opatreniach v štátnej správe reorganizovalo MNO. Namiesto dovtedajších 9 odborov (vrátane HŠ) a 50 oddelení bolo vytvorených 8 odborov (vrátane HŠ) a 33 oddelení. Výhovný odbor sa zrušil a namiesto neho sa zriadilo 5. oddelenie HŠ (školské a výcvikové). Týmto opatrením sa dosiahlo zjednodušenie agendy MNO, čo v konečnom dôsledku malo vplyv aj na jeho podriadené útvary.⁷⁸⁾

Poslednou etapou organizačných zmien v čs. brannej moci v druhej polovici dvadsiatych rokov bolo skúmanie reorganizácie všetkých jej zložiek, ktoré HŠ začal na jeseň 1927. To sa nakoniec premietlo v ďalšej novelizácii branného zákona z roku 1920. Jej cieľom bolo upraviť mierové početné stavy čs. armády na základe zavedenia ročného kontingentu 70 000 brancov, ktorý vstúpil do platnosti 1. októbra 1928.⁷⁹⁾ Odvedenci nad stanovený kontingent sa mali zaradiť do náhradnej zálohy s 12-týždňovým vojenským výcvikom. Novelizácia sa taktiež zamerala na vytvorenie dostatočných právnych predpokladov nadstraníckosti armády a odobrala všetkým príslušníkom ozbrojených zložiek právo voliť a byť volený.

⁷⁴⁾Dvacet let československé armády, c. d., s. 144.

⁷⁵⁾Zákon č. 51/1927 Zb. (Prvá novelizácia branného zákona).

⁷⁶⁾Zákon č. 52/1927 Zb.

⁷⁷⁾SANDER, R.: Organizační a dislokační vývoj, c. d., s. 13.

⁷⁸⁾Dvacet let československé armády, c. d., s. 147.

⁷⁹⁾Zákon č. 53/1927 Zb. Týmto zákonným ustanovením bol predchádzajúci zákon č. 52/1927 Zb. zrušený. Bližšie: Deset let Československé republiky, c. d., s. 132.

26 premiestnilo z Banskej Štiavnice do Banskej Bystrice. O tri mesiace neskôr, 15. augusta 1926, vznikol v Prešove telegrafný prápor č. 4 a zároveň tam bol zriadený aj telegrafný sklad ZVV Košice. V októbri veliteľstvo delostreleckého oddielu č. 260 presídlilo z Lučenca do Banskej Štiavnice. Dňa 1. mája 1927 bol divízy proviantný sklad č. 10 premiestnený z Nitry do Trenčína a 7. novembra sa vojenský zdravotnícky sklad č. 3 presunul z moravského mestečka Bzenec do Liptovského Sv. Mikuláša. 4. januára 1928 bolo veliteľstvo leteckého pluku č. 3 spolu s technickou letkou a náhradnou perutou premiestnené z Nitry do Piešťan.⁸⁰⁾ Zriadenie vojenského letiska v tomto meste schválila už v apríli 1926 na návrh MNO ministerská rada čs. vlády. Novou posádkou veliteľstva 9. pešej divízie, 9. polnej delostreleckej brigády a veliteľstva evidencie konstva sa stala od 19. novembra 1928 po redislokácii z Trnavy Bratislava.⁸¹⁾

* * *

Dislokačnými a organizačnými zmenami roku 1928 sa zavŕšil proces mierového budovania čs. armády v prvom desaťročí existencie ČSR. Aj v celoštátnom, aj v špecificky slovenskom meradle jej dislokáciu, organizačnú štruktúru a početné stavy ovplyvnili v tomto období viaceré vnútorné i vonkajšie činitele. Išlo však najmä o hodnotenie vojensko-politického a zahraničnopolitického postavenia ČSR ako celku, v ktorom malo Slovensko nezastupiteľné miesto. Svojou geografickou polohou tvorilo spojovací článok medzi západnou polovicou republiky a Podkarparskou Rusou, ktorou čs. štát susedil s malodohodovým spojencom Rumunskom. Dôležitý význam Slovenska vyplýval aj zo skutočnosti, že jeho južným susedom bolo Maďarsko, s ktorým sa spomedzi všetkých susediacich štátov vyvíjali vzťahy už od začiatku dvadsiatych rokov nepriaznivo. Maďarská vláda nebola ochotná vzdať sa svojich nárokov na územie Slovenska ani po Trianskej konferencii (jún 1920). Tento nesporný fakt sa výrazne premietol do dislokačného rozmiestnenia čs. armády na Slovensku a napokon viedol k tomu, že hlavný štáb MNO venoval v dvadsiatych rokoch prvoradáú pozornosť vypracovaniu operačných plánov obrany Slovenska proti Maďarsku. Operačný význam slovenského územia z hľadiska vojensko-bezpečnostných a politických záujmov ČSR zvýrazňovalo aj to, že projekt prezbrojovania hlavných zbraní čs. armády sa realizoval v rokoch 1926—1929 najprv vo východnej časti republiky. Na základe uvedených, ako aj ďalších skutočností môžeme konštatovať, že veliteľské špičky čs. brannej moci prisudzovali vojenskému zabezpečeniu Slovenska v dvadsiatych rokoch kľúčovú úlohu v obrannom systéme Československa.

M. Č A P L O V I Č : FRIEDENSORGANISATION DER TSCHECOSLOWAKISCHEN ARMEE UND IHRE ENTWICKLUNG IN DER SLOWAKEI (1918—1928).

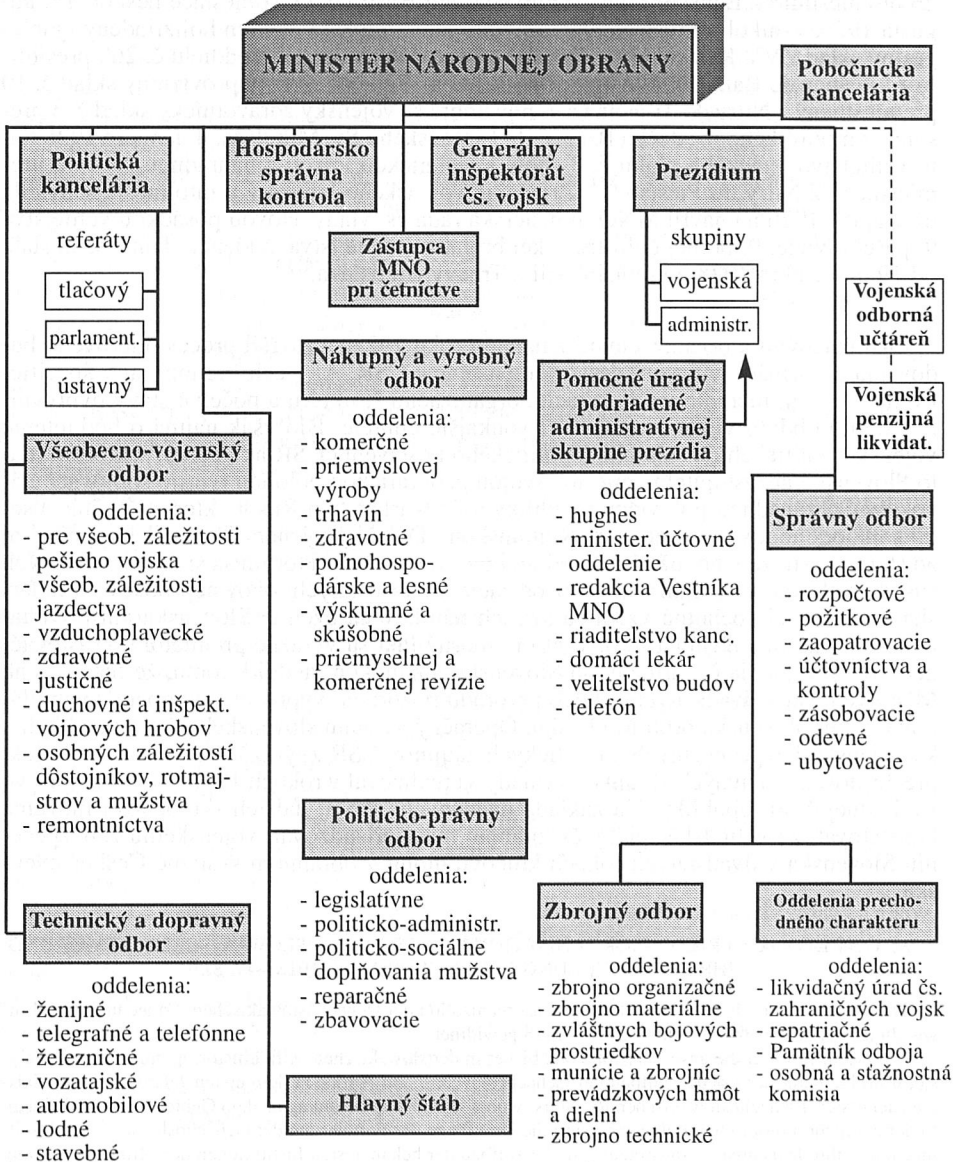
Die wissenschaftliche Studie ist der Friedensorganisation der tschechoslowakischen Armee und ihrer Entwicklung in der Slowakei in Jahren 1918—1928 gewidmet.

Der Autor löst hier die anspruchsvolle und bisher in der slowakischen Militärhistoriographie fast unanalytierte Problematik der Friedensaufbau der tschechoslowakischen Armee in dem ersten Jahrzehntes der Existenz der ersten Tschechoslowakischen Republik, wobei seine Hauptbetonung an dem Gebiet der Slowakei legt. In der zeitlichchronologischen Folge analysiert die Uranfänge der Formierung der tschechoslowakischen Streitmacht und ihre legislative Voraussetzungen, die Aufbau der bekanntesten Institutionen der Militärverwaltung und der höchsten Militärkommandos (1918—1919). Der Inhaltsschwerpunkt der Studie ist einsamer Prozeß der Unifikation der tschechoslowakischen Armee (1920—1922) und ihre Ergebnisse in der Slowakei. Zuletzt stellt seine Aufmerksamkeit an den realisierten Änderungen in der Dislokation und der Organisationsaufbau der Armee, in der militärischen Legislative und ihren zahlreichen Zustände im Jahren 1923—1928 ein.

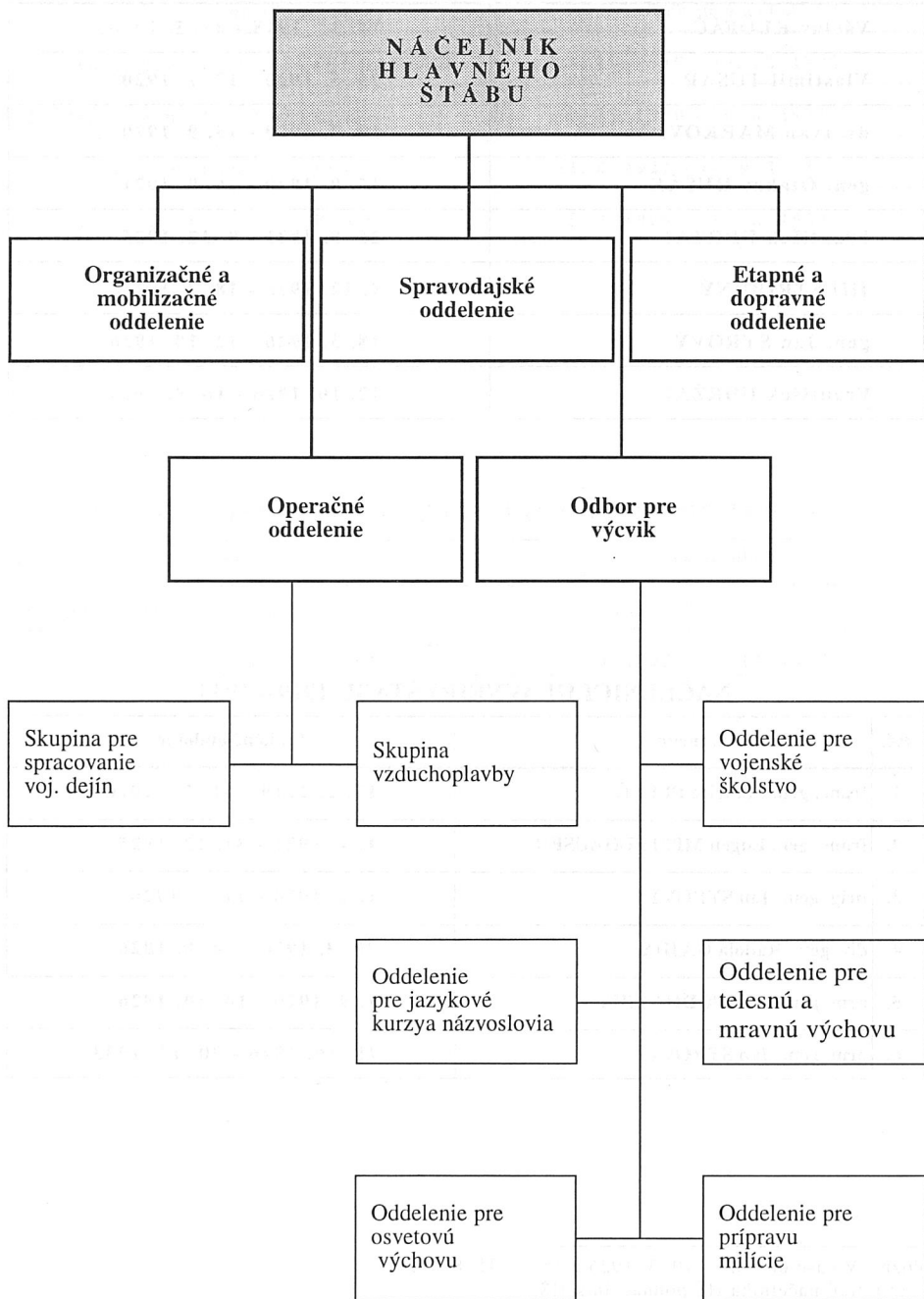
⁸⁰⁾VHA Trnava, Veliteľstvo leteckého pluku č. 3 (1922—1938), kr. č. 6, DR č. 1, 2. 1. 1928, čl. 1.

⁸¹⁾SLUKA, V.: Čs. armáda v datech II. (1921—1934), c. d., s. 144-149.

ORGANIZÁCIA MINISTERSTVA NÁRODNEJ OBRANY V ROKU 1922

ORGANIZÁCIA HLAVNÉHO ŠTÁBU V ROKU 1922

MINISTRI NÁRODNEJ OBRANY ČSR 1918—1929

meno	funkčné obdobie
Václav KLOFÁČ	14. 11. 1918 - 25. 5. 1920
Vlastimil TUSAR	25. 5. 1920 - 17. 7. 1920
dr. Ivan MARKOVIČ	17. 7. 1920 - 15. 9. 1920
gen. Otakar HUSÁK	15. 9. 1920 - 26. 9. 1921
František UDRŽAL	26. 9. 1921 - 9. 12. 1925
Jiří STRÍBRNÝ	9. 12. 1925 - 18. 3. 1926
gen. Jan SYROVÝ	18. 3. 1926 - 12. 10. 1926
František UDRŽAL	12. 10. 1926 - 16. 9. 1929

NÁČELNÍCI HLAVNÉHO ŠTÁBU 1919—1933

P.č.	hodnosť a meno	funkčné obdobie
1.	franc. gen. Maurice PELLÉ	17. 2. 1919 - 31. 12. 1920
2.	franc. gen. Eugen MITTELHAUSER	1. 1. 1921 - 31. 12. 1925
3.	brig. gen. Jan SYROVÝ	1. 1. 1926 - 17. 3. 1926
4.	div. gen. Radola GAJDA	20. 3. 1926 - 14. 8. 1926
5.	arm. gen. Alois PODHAJSKÝ	1. 9. 1926 - 14. 10. 1926
6.	arm. gen. Jan SYROVÝ	15. 10. 1926 - 30. 12. 1933

Pozn.: V čase od 18. — 19. 3. 1926 a 15. — 31. 8. 1926 riadil úrad náčelníka HŠ podnáčelník HŠ.

ZEMSKÍ VOJENSKÍ VELITELIA V BRATISLAVE 1919—1932

P.č.	hodnosť a meno	funkčné obdobie
1.	franc. gen. Eugen MITTELHAUSER	25. 10. 1919 - 13. 12. 1920
2.	franc. gen. FOURNIER	31. 12. 1920 - 20. 8. 1921
3.	franc. gen. Claude SPIRE	21. 8. 1921 - 14. 9. 1925
4.	arm. gen. František ŠKVOR	15. 9. 1925 - 31. 12. 1932

ZEMSKÍ VOJENSKÍ VELITELIA V KOŠICIACH 1919, 1925—1932

P.č.	hodnosť a meno	funkčné obdobie
1.	gen. František SCHLÖBL	8. 1. 1919 - 10. 6. 1919
2.	arm. gen. Josef ŠNEJDÁREK	15. 9. 1925 - 31. 12. 1932

**VELITELIA A NÁČELNÍCI ŠTÁBOV PEŠÍCH DIVÍZIÍ NA SLOVENSKU
V ROKU 1922**

* pešia divízia č. 9 (Trnava)	
- veliteľ: gen. J. ŠNEJDÁREK - náč. štábu: pplk. A. ČERNÝ	
* pešia divízia č. 10 (B. Bystrica)	
- veliteľ: plk. E. KADLEC - náč. štábu: franc. mjr. PRÉVOST	
* pešia divízia č. 11 (Košice)	
- veliteľ: plk. J. HANÁK - náč. štábu: mjr. gšt. F. MATERNA	

BRIGÁDNI VELITELIA NA SLOVENSKU V ROKU 1922

- PEŠÍCH BRIGÁD -	
- peš. brigáda č. 17 (Bratislava)	plk. R. JANŮ
- peš. brigáda č. 18 (Žilina)	plk. B. VENTOUR
- peš. brigáda č. 19 (B. Bystrica)	plk. O. BRÄUNLICH
- peš. brigáda č. 20 (Nitra)	plk. V. THURNKER
- peš. brigáda č. 21 (Košice)	plk. J. HORÁK
- peš. brigáda č. 22 (Rožňava)	plk. J. WILLKOMM
- peš. brigáda č. 24 (Michalovce)	gen. S. VOJCEHOVSKÝ
- HORSKÝCH BRIGÁD -	
- hor. brigáda č. 1 (Ružomberok)	plk. J. ŠINDELÁŘ
- hor. brigáda č. 2 (Sp. Nová Ves)	gen. J. VOTRUBA
- JAZDECKEJ BRIGÁDY -	
- jazd. brigáda č. 3 (Nové Zámky)	plk. A. WIDNER
- POĽNÝCH DELOSTRELECKÝCH BRIGÁD -	
- poľ. del. brig. č.9 (Trnava)	plk. F. PEXIDER
- poľ. del. brig. č.10 (B. Bystrica)	pplk. F. MACZEK
- poľ. del. brig. č.11 (Košice)	pplk. Z. NOVÁK
- HRUBEJ DELOSTRELECKEJ BRIGÁDY -	
- hrubá del. brig. (Komárno)	pplk. Dr. R. KROUTIL

VELITELIA ÚTVAROV HLAVNÝCH A POMOCNÝCH ZBRANÍ NA SLOVENSKU V ROKU 1922

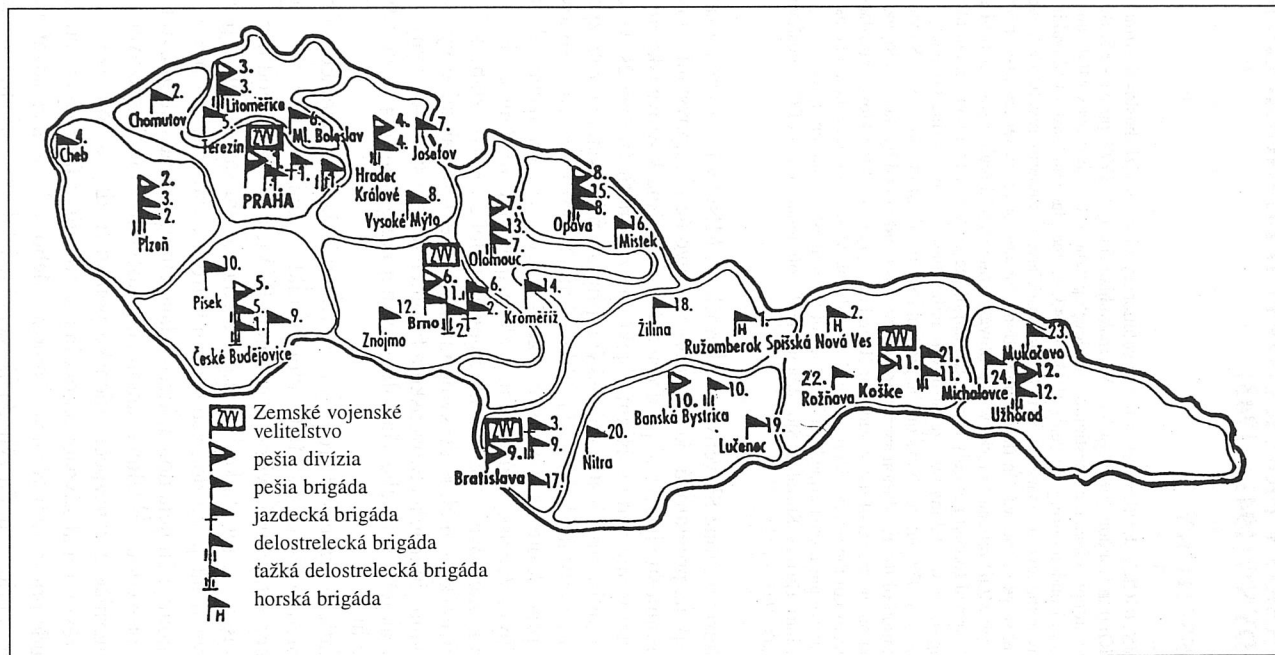
- PEŠÍCH PLUKOV -	
- peší pluk č. 7 (Nitra)	pplk. J. VÁNA
- peší pluk č. 12 (Komárno)	pplk. J. PALACKÝ
- peší pluk č. 14 (Košice)	mjr. A. MACHÁČEK
- peší pluk č. 16 (Rožňava)	pplk. B. SEITS
- peší pluk č. 17 (Trenčín)	pplk. F. MACH
- peší pluk č. 20 (Michalovce)	pplk. O. KENDÍK
- peší pluk č. 23 (Bratislava)	pplk. J. BERÁNEK
- peší pluk č. 25 (Lučenec)	pplk. A. SKARA
- peší pluk č. 26 (B. Štiavnica)	pplk. Č. WEISS
- peší pluk č. 32 (Košice)	pplk. M. CAGAŠ
- peší pluk č. 37 (Levoča)	pplk. J. BRADA
- peší pluk č. 39 (Petržalka)	mjr. J. MATOUŠEK ml.
- peší pluk č. 41 (Žilina)	pplk. E. GERYK
- HORSKÝCH PLUKOV -	
- horský pluk č. 1 (Dolný Kubín)	pplk. A. KULHÁNEK
- horský pluk č. 2 (Ružomberok)	pplk. A. SCHLESINGER
- horský pluk č. 3 (Poprad)	pplk. F. HNĚVKOVSKÝ
- horský pluk č. 4 (Prešov)	pplk. L. FORBELSKÝ
- HRANIČIARSKÝCH PRÁPOROV -	
- hraničiarsky prápor č.8 (Šahy)	mjr. F. VEJVODA
- hraničiarsky prápor č.9 (Fiľakovo)	mjr. B. MÁLEK
- hraničiarsky prápor č.10 (Trebíšov)	mjr. M. BERKA
- LAHKÝCH DELOSTRELECKÝCH PLUKOV -	
- ľahký del. pluk č. 9 (Žilina)	pplk. J. STARK
- ľahký del. pluk č. 10 (Lučenec)	mjr. L. ČUDAN
- ľahký del. pluk č. 11 (Košice)	pplk. A. CZERNIK
- ľahký del. pluk č. 54 (Bratislava)	pplk. R. SPIEDEL
- HORSKÝCH DELOSTRELECKÝCH PLUKOV -	
- horský del. pluk č.201 (Lipt. Teplá)	mjr. N. NEDBAL
- horský del. pluk č.202 (Prešov)	pplk. A. PADIOR
- HRUBÝCH DELOSTRELECKÝCH PLUKOV -	
- hrubý del. pluk č.109 (Bratislava)	mjr. L. JORGL
- hrubý del. pluk č.110 (Nitra)	pplk. J. KREMAN
- hrubý del. pluk č.111 (Košice)	mjr. R. MERLITSHEK
- hrubý del. pluk č.125 (B. Bystrica)	mjr. V. PLESNIK
- hrubý del. pluk č.126 (Komárno)	pplk. R. WIATSCHKA

- HORSKÝCH DELOSTRELECKÝCH ODDIELOV -	
- horský del. odd. č.259 (Žilina)	mjr. J. KARGER
- horský del. odd. č.260 (Lučenec)	kpt. V. VODIČKA
- horský del. odd. č.261 (Betliar)	mjr. F. SEIDEL
- horský del. odd.č.262 (Vranov n.T.)	kpt. E. SCHNEIDER
- LETECKÉHO PLUKU -	
- letecký pluk č. 3 (Nitra)	franc. kpt. LACHMAN
- JAZDECKÝCH PLUKOV -	
- jazdecký pluk č. 3 (Nové Zámky)	pplk. A. WIDNER
- jazdecký pluk č. 5 (Košice)	pplk. E. HACURA
- ŽENIJNÝCH PLUKOV -	
- ženijný pluk č. 3 (Komárno)	pplk. B. HÁJEK
- ženijný pluk č. 4 (Bratislava)	mjr. A. HELLER
- VOZATAJSKÝCH PRÁPOROV -	
- vozatajský prápor č. 4 (Bratislava)	plk. V. CÍMANSEN
- vozatajský prápor č. 5 (Košice)	plk. K. PARIK
- AUTOMOBILOVÉHO PRÁPORU -	
- automobilový prápor č.3 (Bratislava)	kpt. J. MAY

**PRIBLIŽNÉ POČETNÉ STAVY MIEROVEJ AKTÍVNEJ ARMÁDY
V ROKU 1924**

Por. čís.		Dôstojníci	Voj. gážisti	Mužstvo	Súhrn
1.	Voj.kancelária prez.republiky	4	1	1	6
2.	Ministerstvo národnej obrany	625	211	248	1118
VYŠŠIE VELITELSTVÁ					
3.	ZVV Praha	119	40	91	250
4.	ZVV Brno	105	28	86	219
5.	ZVV Bratislava	112	34	96	242
6.	ZVV Užhorod	43	9	44	96
7.	11 peších divízií	140	22	176	338
8.	24 peších brigád	48	24	72	144
9.	2 horské pešie brigády	14	4	12	30
10.	12 poľných delostrel. brigád	24	12	36	72
11.	2 ťažké delostrelecké brigády	4	2	6	12
12.	3 jazdecké brigády	18	6	9	33
13.	vzduchoplavby	6	1	4	11
14.	náčelník technického vojska	2	1	-	3
15.	posádkové veliteľstvá	94	85	74	253
ZBRANE HLAVNÉ					
16.	pešie vojsko	3 892	4 222	72 162	80 276
17.	delostrelectvo	1 795	2 826	27 431	32 052
18.	vzduchoplavba (letectvo)	208	256	2 956	3 420
19.	jazdectvo	437	769	7 889	9 095
ZBRANE POMOCNÉ					
20.	ženijné vojsko	302	288	5 130	5 720
21.	telegrafné vojsko	86	153	1 670	1 909
22.	železničné vojsko	66	62	1 240	1 368
23.	vozatajstvo	188	234	1 762	2 184
24.	automobilové vojsko	63	89	433	585
VZDELÁVACIE A VEDECKÉ ÚSTAVY					
25.	vojnové školstvo	23	8	74	105
26.	vojenské akadémie	55	47	227	329
27.	ústr. škola pre pechotu	32	33	350	415
28.	ústr. škola pre delostrelec.	26	25	200	251
29.	ústr. škola pre vzduchoplavbu	30	33	430	493
30.	ústr. škola pre jazdectvo	22	24	266	312
31.	ústr. škola pre tech. vojsko	25	18	110	153
32.	automobilová škola	4	18	18	40
33.	intendančná škola	12	4	12	28
34.	škola pre telesnú výchovu	11	11	10	32
35.	vojenský zemepisný ústav	111	131	52	294
36.	vojenský archív a múzeum	17	12	1	30

TECHNICKÉ SLUŽBY:					
37.	zbrojná	235	552	489	1 276
38.	vzduchoplovecká	21	30	420	471
39.	technická	29	33	244	306
40.	vozatajská	18	28	160	206
41.	automobilov	30	31	18	79
OSTATNÉ SLUŽBY:					
42.	zdravotná	309	90	900	1 299
43.	hospodársko-správna služba				
	voj. - penzijná likvidatúra	46	-	-	46
	útvary - odborná účtáreň	113	20	-	133
	vojenské - zásobárne	142	103	1 111	1 356
	ústavy - odevníctva	55	68	122	245
44.	justičná - úrady	176	190	-	366
	- ústavy	2	53	23	78
45.	doplňovacie oblastné veliteľ.	830	375	384	1 589
46.	remontná - ústavy	16	28	290	334
	- dopl. vel. koní	24	24	24	72
47.	legionárska kancelária	54	14	91	159
48.	pamätník Odboja	20	5	14	39
49.	osobná a sťažnostná komisia	23	4	8	35
50.	SÚHRN	10 933	11391	127 676	150 000
Slovensko v prevratových plánoch čs. MNO v Londýne (1941—1943)					

MIEROVÁ ORGANIZÁCIA A DISLOKÁCIA ČS. ARMÁDY
OD DRUHEJ POLOVICE 20. ROKOV